

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
TEOLOĢIJAS FAKULTĀTE

**LATVIEŠU MITOLOĢIJAS DIEVĪBA JUMIS UN
HINDUISMA DIEVĪBA JAMA: SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE**

BAKALaura DARBS

Autors: **Una Aleksandra Onzule**
Studenta apliecības nr. uo19005
Darba vadītājs: Dr.theol. Elizabete Taivāne

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Darbā salīdzināts vēdiskās dievības Jamas tēls ar latviešu mitoloģisko dievību Jumi, par pamatu ņemot indiešu vēdu un latviešu tautasdziesmu analīzi. Darba mērķis ir rast paralēles un saskarsmes punktus starp latviešu mitoloģijas dievību Jumi un vēdisko hinduisma dievību Jamu, pieņemot, ka Jama ir Jumja prototips. Jumis sākotnēji latviešu mitoloģijā ir nepersonificēts auglības simbols (2 vārpas uz viena stiebra), kas ar laiku kļūst antropomorfizēts jau kā dievība Jumis. Jama ir vēdiskais nāves dievs, uzskatīts par pirmo mirušo cilvēku, kura vārds nozīmē dvīnis. Salīdzinājums veikts, izmantojot struktūranalīzes metodi. Pētījuma rezultāti liecina, ka pastāv etimoloģisks pamats uzskatīt Jumi par radniecīgu Jamam, kā arī izdevās atrast arhetipiskās paralēles starp abām dievībām.

Atslēgvārdi: Jumis, Jama, mitoloģija, vēdas, tautasdziesmas

SUMMARY

The work compares the image of the Vedic deity Yama with the Latvian mythological deity Jumis, based on an analysis of Indian Vedic and Latvian folk songs. The aim of the work is to find parallels and points of contact between the Latvian mythological deity Jumis and the Vedic Hindu deity Yama, assuming that Yama is a prototype of Jumis. Jumis is originally an impersonal symbol of fertility in Latvian mythology (2 ears on one stalk), which eventually becomes anthropomorphised as the deity Jumis. Jama is the Vedic god of death, believed to be the first dead man, whose name means twin. The comparison is made using structural analysis. The results of the study show that there are etymological grounds for considering Jumis as related to Yama, but no conclusive archetypal parallels between Jumis and Yama could be found.

Keywords: Jumis, Yama, mythology, vedas, folk songs

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	1
1. VĒSTURISKI ĢEOGRĀFISKAIS KONTEKSTS	4
1.1. Indoeiropiešu migrācijas teorijas	5
1.2. Pamatavoti	7
2. LATVIEŠU MITOLOĢISKĀ DIEVĪBA JUMIS	12
2.2. Vārda Jumis izcelsme	13
2.3. Jumja vispārējs raksturojums	16
2.3. Jumis simbolos	22
3. HINDUISTU DIEVĪBA JAMA	24
3.1. Vārda Jama izcelsme	24
3.2. Jamas funkcijas	25
3.3. Jama ikonogrāfijā un darbībā	28
4. JUMJA UN JAMAS SALĪDZINĀJUMS	31
4.1. Saskarsmes punkti	31
4.2. Galvenās atšķirības	32
NOSLĒGUMS	35
BIBLIOGRĀFIJA	37

IEVADS

Vēsturiskā kontekstā, ņemot vērā tautu migrāciju, ikvienas tautas mitoloģiskais mantojums ir vērtējams plašāk, kā vienas senkultūras ietvaros. Skatoties pasaules mērogā, dažādu kultūru mītiskajiem varoņiem un dievībām piemīt noteiktas īpašības, kas atbilst katras tautas vērtībām, dzīvesziņai un reģionam, kurā šī tauta dzīvo, taču, skatoties dziļāk, iespējams atrast kopīgu vēsturisko izcelsmi. Šajā kontekstā pētījums meklē kopsaucēju starp divām, šķietami nesaistītām dievībām - latviešu mitoloģijas dievību Jumi un hinduisma dievību Jamu. Par pamatu tam kļūva vēsturnieka, reliģiju pētnieka profesora Andreja Zubova (Krievija) lekcija: “Jamas vēdiskais tēls”, kurā tiek likta vienādības zīme starp vēdisko Jamu un latviešu mitoloģijas dievību Jumi.¹ Balstoties uz šo pieņēmumu, latviskais Jumis vairs neliekas izlolēts vienas senkultūras ietvaros un, līdz ar to, iegūst jau citu nozīmi plašākā mērogā, kā arī vēdiskais Jama vairs neliekas tik svešs.

Pētījuma nozīme - mitoloģijai kā kultūras un reliģijas vēstures sastāvdaļai ir nozīmīga loma nacionālās identitātes konstruēšanā – liecinot par kultūras kopienas senumu un iztēloto nacionālo savdabību.²

Pētījumā mēģināšu rast saskarsmes punktus šo dievību starpā, izmantojot salīdzinošo mitoloģiju, kā arī meklēšu kopīgas iezīmes, pierādot cilvēciskās pieredzes universālumu. Salīdzinošā mitoloģija ir dažādu kultūru mītu salīdzināšana, mēģinot noteikt kopīgas tēmas un iezīmes. Tā kalpo dažādiem akadēmiskiem mērķiem. Piemēram, zinātnieki ir izmantojuši saiknes starp dažādiem mītiem, lai izsekotu reliģiju un kultūru attīstību, pārbaudītu dažādu kultūru mītu kopīgo izcelsmi un pamatotu dažādas psiholoģiskas teorijas. Antropologs K. Skots Littletons (C. Scott Littleton) salīdzinošo mitoloģiju definē kā “sistemātisku mītu un mītisko tēmu salīdzināšanu dažādās kultūrās.” Salīdzinot dažādu kultūru mitoloģijas, zinātnieki cenšas noteikt līdzības un/vai rekonstruēt “protomitoloģiju”, no kuras šīs mitoloģijas attīstījās. Salīdzinošās mitoloģijas pētnieki pārstāv dažādas jomas, tostarp folkloru, antropoloģiju, vēsturi, valodniecību un reliģiju, un, lai salīdzinātu mītus, tiek izmantotas dažādas metodes. Šīs ir dažas svarīgākās pieejas salīdzinošajā mitoloģijā.³

---

¹ Andrejs Zubovs, “*Ведический образ Ямы*”, Marts 2021. Gads, https://abzubov.com/new_course/lecture_102 (Skatīts 13.04.2022)

² Toms Ķencis, “*Mitoloģija*”, Marts 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/124348> (Skatīts 13.04.2022)

³ “*Comparative Mythology*”, <https://cosmolearning.org/topics/comparative-mythology/> (Skatīts 13.04.2022)

Izpētes procesā grūtības varētu radīt salīdzinoši mazais pieejamā materiāla klāsts, kas saistās ar Jumi, jo Jumis kā dievība pārtrauca savu attīstību līdz ar kristietības ienākšanu senajās baltu zemēs. Arī informatīvais materiāls lielā mērā ir zudis vai balstās uz dažādu pētnieku hipotētiskiem, grūti pierādāmiem pieņēmumiem, kas ne vienmēr savstarpēji sakrīt. Cenšoties rekonstruēt protomitoloģiju, ir zinātnieki, kas mītiem piemītošās līdzības uztver kā neskaidras un virspusējas, savukārt, otra grupa, kas balstās uz mītu līdzību, pieņem, ka atšķirības ir nejaušas. Nevar izslēgt arī kļūdu tulkojumā un interpretācijā, ņemot vērā specifisko indiešu terminoloģiju un ļoti plašo, vēdām raksturīgo sinonīmu klāstu. Arī informatīvais materiāls lielā mērā ir zudis vai balstās uz dažādu pētnieku hipotētiskiem, grūti pierādāmiem pieņēmumiem, kas ne vienmēr savstarpēji sakrīt. Cenšoties rekonstruēt protomitoloģiju, ir zinātnieki, kas mītiem piemītošās līdzības uztver kā neskaidras un virspusējas, savukārt, otra grupa, kas balstās uz mītu līdzību, pieņem, ka atšķirības ir nejaušas. Nevar izslēgt arī kļūdu tulkojumā un interpretācijā, ņemot vērā specifisko indiešu terminoloģiju un ļoti plašo, vēdām raksturīgo sinonīmu klāstu.

Darba tēze: Hinduisma dievība Jama - latviešu mitoloģijas dievības Jumja (Jumis) prototips.

Darba mērķis: Rast paralēles un saskarsmes punktus starp latviešu mitoloģijas dievību Jumi un vēdisko hinduisma dievību Jamu, pieņemot, ka Jama ir Jumja prototips.

Uzdevumi: Ar struktūranalīzes metodi veikt iegūtās informācijas apstrādi.

Galvenie pētījumā izmantotie avoti ir grāmatas (Ivanovs V. Труды по этимологии индоевропейских и древнепереднеазиатских языков, J.Kursīte. Latviešu dievības un gari, L. Neulande Jumissenlatviešu reliģijā, A. Daniélou. The Myths and Gods of India: The Classic Work on Hindu Polytheism from the Princeton Bollingen Series, K.L.Tsomo. Into the Jaws of Yama, Lord of Death. Lielu pienesumu pētījumam deva lekcija – A.Zubovs. Ведический образ Ямы un zinātniskie raksti: V.Rūsiņš. Arheoloģijas dati Jumja attīstības izpētē latviešu mītiskajos priekšstatos un Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos. D.B.Kapp. The Concept of Yama in the Religion of a South Indian Tribe, kā arī raksti interneta resursos.

Darbs sastāv no četrām daļām – pirmā daļa ietver koncepcijas par vēsturisko indoeiropiešu migrācijas teoriju un kopējo izcelsmi, kas dod pamatu attīstīt pētījuma tālākos punktus, kā arī raksturo avotus. Otrajā daļā izvērsti latviešu mitoloģiskās dievības Jumja (Jumis) apraksts, ietverot vārda etimoloģisko analīzi, vispārējo raksturojumu, simbolus un mijiedarbību ar vidi. Trešajā daļā hinduistu dievības Jamas (Jama) apraksts, kas ietver etimoloģisko vārda analīzi, funkcijas,

ikonogrāfiju un uzdevumus mijiedarbībā ar vidi. Ceturtā daļa apraksta un salīdzina atrastos saskarsmes punktus starp abām dievībām, kā arī atšķirības.

1. VĒSTURISKI ĢEOGRĀFISKAIS KONTEKSTS

Vēdiskās dievības Jamas un latviešu mitoloģiskās dievības Jumja salīdzinājums galvenokārt pamatojas uz indoeiropiešu migrācijas teoriju koncepciju. Pētījumi rāda, ka laiks no 2200.-1800.g.p.mē. saistās ar pirmo indoeiropiešu pārstāvju ienākšanu Eiropā, par ko liecina auklas keramikas kultūras uzplaukums.⁴ Atsaucoties uz lingvistiku, 18.gadsimtā pētnieki pamanīja līdzīgas vārdu formas, ko satur senindiešu valoda sanskrits un eiropiešu valodas, arī abas dzīvās baltu valodas (latviešu un lietuviešu) ir saglabājušas daudz senu indoeiropiešu vārdu sakņu. Pirmatnējās skaņas, īpaši patskaņi un divskaņi, baltu valodās ir saglabājušies labāk nekā citās indoeiropiešu valodās.⁵ Tādējādi radās uzskats, ka eiropiešu un indiešu valodas varētu būt savstarpēji radniecīgas. Pavērsienu mitoloģijas pētniecībā radīja salīdzinošās valodniecības rašanās 18. gs. beigās. 1786. gadā Viljams Džonss (Sir William Jones) savā Kalkutas lekcijā izvirzīja pieņēmumu, ka līdzības starp sanskritu, sengrieķu, latīņu, ģermāņu un ķeltu valodām ir tik būtiskas, ka nevar būt nejaušas.⁶ Balstoties uz šo sakritību kopumu, tika izdarīts secinājums par senatnē pastāvējušu lielu etnisko grupu, kuras valoda laika gaitā izplatījies reģionā – no Eirāzijas rietumiem līdz Indostānas pussalai austrumos. Līdz ar to valodniecības speciālisti valodas ar kopīgām iezīmēm sāka dēvēt par indoeiropiešu valodām. Zinātnieki – valodnieki, veicot valodu pētījumus un salīdzināšanu savā starpā, nonāca pie secinājuma, ka senatnē pastāvējusi kāda etniskā grupa - indoeiropiešu pirmtauta.

Šī pirmtauta laika gaitā, saskaroties ar citām etniskajām grupām veidoja jaunus etnosus, kas saglabājuši senās pirmvalodas iezīmes.⁷ 19. gadsimta otrajā pusē valodnieki, pievēršoties baltu valodām, secināja, ka latviešu un lietuviešu valodas visvairāk atbilst senajai indiešu sanskrita valodai⁸, taču, lai spētu pilnvērtīgi veikt pētījumus, būtu nepieciešama valodnieku un arheologu sadarbība. Arheoloģija kā zinātne sāka iezīmēties tikai 19. gadsimta otrajā pusē, tad arī

---

⁴ Aigars Kalniņš, “Indoeiropiešu pirmvaloda”, Aprīlis 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/123067> (Skatīts 16.04.2022)

⁵ Latviešu valodas aģentūra, “Latviešu valodas saknes”, <https://valoda.lv/valsts-valoda/vesture/123067> (Skatīts 16.04.2022)

⁶ Toms Ķencis, “Mitoloģija”, Marts 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/124348> (Skatīts 16.04.2022)

⁷ “The Indo-European Family”, <https://www.uottawa.ca/clmc/indo-european-family#:~:text=It%20turns%20out%20that%20Sanskrit,to%20the%20Indo%2DEuropean%20family.> (Skatīts 16.04.2022)

⁸ Lauris Veips, “From the language of serfs to official EU communication - the journey of Latvian”, Maijs 2017. Gads, <https://eng.lsm.lv/article/features/features/from-the-language-of-serfs-to-official-eu-communication-the-journey-of-latvian.a236321/> (Skatīts 16.04.2022)

atsevišķi šīs jomas speciālisti sāka pievērsties multidisciplināram darbam, piesaistot gan valodniekus, gan folkloras pārzinātājus.⁹

1.1. Indoeiropiešu migrācijas teorijas

Dati par indoeiropiešu tautu izcelsmi ir pretrunīgi, plaši izvērsti un daudz pētīti, bet šī tēma ir svarīga ne vien valodniecībā, bet arī arheoloģijā, jo šīs valodu saimes valodās runā liela daļa mūsu planētas iedzīvotāju. Veicu krievu arheologa S.A. Grigorjeva (Григорьев Станислав Аркадьевич.) sagatavotā pārskata apskatu par indoeiropiešu tautu migrāciju vēsturiskā un ģeogrāfiskā aspektā. Šim jautājumam ir dažus gadsimtus gara vēsture, sākot ar brīdi, kad Džozefs Skaligers (J.Skaliger) pievērsa uzmanību vairāku tautu valodu līdzībai, bet pēc tam sākās to izcelsmes vēstures apspriešana.

Vairums arheologu piekrīt viedoklim, ka indoeiropiešu pirmdzimtene meklējama Austrumeiropas stepju zonā. Šo pieņēmumu ir piedāvājis G.Čailds (V.G.Child), un pēc tam attīstījuši Marija Gimbutas un Dž.P.Mellori (Mallory J.P.). Tiek pieņemta indoeiropiešu kultūru vēsturiska esamība Austrumeiropas stepju zonā, sākot ar bronzas laikmeta kultūrām līdz agrīnā bronzas laikmeta bedrīšu kultūrai, vēlāk vidējā bronzas laikmeta katakombu kultūrai, tad vēlīnā bronzas laikmeta guļbūvju kultūrai un agrīnā dzelzs laikmeta skitu senlietām. Šī zona zinātnieku starpā tiek uzskatīta par apvidu, kur sākusies indoīraņu vēsture. 2.g.t.pr.Kr. šīs ciltis migrē uz dienvidiem, kas noved pie indo-āriešu parādīšanās Indijā. Turpmāk Indoeiropieši migrēja Balkānu virzienā. Tiek pieņemts, ka tieši “kurgānu” kultūras sastāvdaļas ir ietekmējušas Ziemeļeiropas auklas keramikas kultūru, aiz kurām saskata ģermāņu, baltu, slāvu un ķeltu senčus, veidošanos.¹⁰ Ir manāmi kultūras lūzuma periodi, bedrīšu kultūrai nomainoties ar katakombu kultūru un tālāk veidojoties guļbūvju kultūrai. Cits pieņēmums ir par āriešu migrāciju uz dienvidiem no stepes zonas. Irānā un Indijā nav jēlkādu vēlā bronzas laikmeta stepes zonas kultūru iezīmju. Tadžikijas Biškentas un Vahšas kultūrām, kuras izmanto kā iespējamu tiltu starp stepi un Indostānu, nav prototipu ziemeļos. Visas to analogijas ir uz rietumiem - Turkmēnistānas dienvidrietumos un Irānā var uzrādīt arī virkni ligvistisku iebilžu.

---

⁹ Aigars Kalniņš, “Indoeiropiešu pirmvaloda”, Aprīlis 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/123067> (Skatīts 17.04.2022)

¹⁰ Ibid.

Avestas un Rigvēdas valodās nav somu-ugru iekļāvumu, kas vadoties pēc loģikas likumiem, diez vai būtu iespējams, ja indoirāņi būtu veidojušies tiešā somu-ugru masīva tuvumā. Bez tam indoirāņu pirmdzimtenes izvietojuma. Austrumeiropas stepes zonā svarīgs pamatojums bija skitu-eiropiešu robežlīnija, kas lingvistiskā kartē atspoguļo kādas valodas parādības teritoriālo izplatību. Pie tam ap 2.g.t.pr.Kr. visa kultūru sistēma, kas veidojusies uz “auklas” kultūras pamata, sabrūk, un to nomaina jauni kultūras veidojumi. Šajās norisēs ir bijuši iesaistīti milzīgi Eiropas reģioni – no Vidusvolgas līdz Anglijai. V. Gamkrelidze un Vjačeslavs V. Ivanovs, pamatojoties uz valodu datiem, ir ieteikuši izvietot indoeiropiešu pirmdzimteni Tuvajos Austrumos un uzrādījuši atsevišķu populāciju migrāciju uz to vēsturiskajām dzīves vietām. Neraugoties uz viņu sniegto pamatojumu stingrumu, vairums pētnieku šo teoriju nav pieņēmuši. Īpašus pārmetumus ir izsaucis seno eiropiešu (baltu, slāvu, ģermāņu, ķeltu un itāļu) migrācijas no Priekšāzijas caur Centrālāziju, Urāliem un Austrumeiropu apraksts. Tāds garš ceļš uz Rietumeiropu un Centrāleiropu izraisīja, pirmkārt, arheologu neizpratni.

Tā kā, atbilstoši vispārējai pārlicēbai, indoeiropiešu izcelsmes problēma ir kompleksa, tās risinājumam ir jāapmierina gan arheoloģijas, gan lingvistikas prasības. Tāpēc galvenokārt tika apspriests arheoloģisko iespējamību modelis. Pēc vairuma arheologu pārlicēbas, migrācijas aina, ko uzrādīja V. Gamkrelidze un Vjačeslavs V. Ivanovs, pilnīgi atšķiras no tām vēsturiskajām norisēm, kādas Eirāzijas kontinentam tiek rekonstruētas, pamatojoties uz arheoloģiskiem avotiem. Virknē darbu ir tikusi piedāvāta indoeiropiešu izcelsmes un migrāciju arheoloģiskā shēma, kas sīkumos sakrīt ar to, kādu piedāvājuši minētie pētnieki. Seno eiropiešu virzīšanās tālāk uz to vēsturiskajām dzīves vietām ir turpinājusies ilgā laika posmā un notikusi vairākās dažādu laiku plūsmās. Tā ir bijusi visai sarežģīta norise, kurā līdz ar straujām migrācijām ievērojamos attālumos ir bijušas pakāpeniskas nelielu grupu pārvietošanās. Norišu, kas saistītas ar indoirāņu un seno eiropiešu agrīno vēsturi, noskaidrošana ļauj pāriet pie indoeiropiešu izcelsmes problēmas kopumā. Tamaza V. Gamkrelidzes un Vjačeslava V. Ivanova piedāvātā to pirmdzimtenes lokalizācija Armēnijas augstienē tika pamatota ar semītu, Ziemeļkaukāza, kartvelu un šumeru valodām radniecīgu vārdu klātbūtni, kā arī ar pirmindoeiropiešu dabas vides rekonstrukciju. Tiek pieņemta visai ilgstoša protoindoeiropiešu valodas pastāvēšana, kuras sairums tiek datēts ar laiku, ne vēlāku kā 5-4.g.t.pr.Kr. Ģeogrāfiskais faktors ir noteicis arī migrācijas galvenos virzienus.

Uz dienvidiem tā praktiski nenotiek, izņemot Sīriju-Palestīnu. Dienvidu migrācijas iespējas ierobežoja tuksneši un Divupes un Nīlas ielejas agrīnie valstiskie veidojumi. Tāpēc galvenie migrācijas ceļi ir gājuši caur Kaukāzu un Irānu. Iznākumā dažādos Eirāzijas reģionos veidojas

kultūras ar līdzīgām iezīmēm, bet ģenētiski cita ar citu nesaistītas. Norišu, kas pavada kontinenta indoeiropizāciju, ļoti nozīmīgums raksturojums ir bijis tas, ka tās ir stiepušās cauri vairākām tūkstošgadēm. Tāpēc vairumā reģionu jauni indoeiropiešu viļņi ir klājušies uz agrāk tajā vai citā teritorijā apmetušos indoeiropiešu masīvu. Tas rada kultūras pastāvīgas attīstības šķietamību. Skaitliskā ziņā vietējās populācijas parasti bija lielākas par ienācējiem. Ienācēju valodas izplatīšanās sekmīgi notika vien tad, ja ieceļojušai grupai izdevās ilgstoši gūt pārsvaru reģionā, un tās valoda kļuva par savdabīgu jauktu starpsaziņas valodu.¹¹

1.2. Pamatauoti

VĒDAS: Lai gūtu izpratni par hinduisma reliģiju un dievībām, nepieciešams iedziļināties šīs reliģijas pirmssākumos, kas tieši balstīti uz hinduisma svētajiem rakstiem – vēdām.

Vēdas (sanskritā वेद, véda - "mācība") – senindiešu svētie raksti. Tās dalās 4 daļās: Rigvēda, Samavēda, Jadžurvēda un Atharvavēda), veidojot senindiešu reliģiski-filosofisko mācību pamatus. Pierakstītas 15.-5. gs. p.m.ē., pirms tam pastāvot mutvārdu formā, un sekojoši nodotas no paaudzes uz paaudzi. Bez tam ar terminu "vēdas" apzīmē arī brahmanas (8.-6. gs.p.m.ē. tapis vēdu ritu izklāsts un skaidrojumi), aranjakas (t.s. "Meža grāmatas", kurās izskaidrota vēdu ritu mistiskā jēga un dots simbolu atšifrējums), kā arī upanišadas (7.-6. gs. p.m.ē. tapuši traktāti, vēdu komentāri). Kopā izšķir 4 vēdu antoloģijas:

Rigvēda – tā ir vecākā vēdu grāmata un, iespējams, ir viens no vecākajiem cilvēcei zināmajiem tekstiem. Tā ir pazīstama kā himnu kolekcija, kas radusies Brahmana perioda beigās. Pirms pierakstīšanas Rigvēda tika mutiski nodota no paaudzes paaudzē, un tā tika sacerēta ap 1800. gadu p.m.ē. Tulkojumā varētu nozīmēt "pantu vēda", jo tajā ir 1028 himnas (sukta), kas kopā veido vairāk nekā 10 000 pantu. Tas, ka Rigvēda ir daudzu autoru rakstīts krājums, apgrūtina noteikta rašanās datuma minēšanu; turklāt dažas Rigvēdas sadaļas, šķiet, ir rakstītas dažādos laikos. Šī pārlicība izriet no fakta, ka teksts ir rakstīts dažādos stilos. Rigvēda kopā ar citām vēdām (Sama, Jadžur, Atharva) tiek uzskatīta par dievišķas izcelsmes tekstu. Pastāv apgalvojums, ka visums ir radīts no vēdu zināšanām, tāpēc tiek apgalvots, ka vēdu zināšanas pastāvēja vēl pirms cilvēces

---

¹¹ Ivars Līdaka, "Indoeiropiešu pirmdzimtenes Eirāzijas teritorijā lokalizācijas Tuvajos Austrumos arheoloģiskais pamatojums. Staņislavs Grigorjevs", 4. Marts, <https://tencinuserunas.wordpress.com/2012/03/04/indoeiropiesu-pirmdzimtenes-eirazijas-teritorija-lokalizācijas-tuvajos-austrumos-arheoloģiskais-pamatojums-stanislavs-grigorjevs/> (Skatīts 20.04.2022)

radīšanas. Rigvēdas himnas tika izmantotas reliģisko un sociālo ceremoniju laikā un joprojām tiek izmantotas hinduistu rituālos. Šajās dziesmās ir norādījumi par rituālu un lūgšanu norisi (atkarībā no tā, kāda ceremonija notiek). Ja runa ir par bērēm, lielākajā daļā hinduistu bērū tiek veikta mirušā kremēšana. Iemesls ir uzskats, ka kremēšana ir nepieciešama, lai atdalītu dvēseli no ķermeņa, pretējā gadījumā dvēsele “uzkavēsies” kā preta (spoks). Mantra, kas tiek dziedāta kremēšanas ceremonijā, ir Mandala X.154 “Apbedīšanas himna”, un tā lūdz nāves dievam Jamam, par ko turpmāk tiks rakstīts, aizvest mirušo debesīs. Apbedījumi bez kremācijas ir paredzēti zīdaiņiem, kuri ir bez grēka, un Sadhu (svētie vīri), kuri ir pārvarējuši savas cilvēciskās vēlmes un ļaunās tieksmes un tiek uzskatīti par bezgrēcīgiem. Visi pārējie cilvēki ir jākremē, lai Jama (nāves dievs) varētu tos aizvest uz debesīm.¹²

Rigvēdā vairāk, kā citās vēdu analogijās sastopams dievības Jama apraksts - 4 himnās. Jamas vārds Rigvēdā sastopams vairāk kā 50 reižu, galvenokārt 1. un 10. mandalā.¹³

Samavēda (“Dziesmu zintis”) - 7.-6. gs. p.m.ē. tapis atlasītu “Rigvēdas” himnu pārkārtojums citādā kārtībā liturģiskām vajadzībām (1875 panti).

Jadžurvēda (yajurveda – “Upurēšanas zintis”) - zināma divās redakcijās (“melnajā”, kas papildināta ar komentāriem prozā, un “baltajā” - bez komentāriem), ir upurēšanas rituālu un lūgšanu apkopojums 1984 pantos.

Atharvavēda (“Buramvārdu zintis”) - pēc satura sena (12.-10. gs. p.m.ē.), taču apkopota un kanonā iekļauta pēdējā, satur 5977 pantus ar buramvārdiem un lāstiem pret slimībām, dēmoniem, ienaidniekiem, svētību un lāstu formulas.

Vēdas uzskatāmas ne tikai kā senākais senindiešu dzejas un prozas pieminekļi, bet arī kā viens no senākajiem indoāriešu literatūras pieminekļiem, kā vērtīgs vēstures avots.¹⁴

UPANIŠADAS (sans. उपनिषद् – “sēdēt pie” [skolotāja kājām]- vēdu komentāri, spriedumi par vēdās doto pasaules ainu un tās uzbūvi, kā arī pārdomas par morāles un ētikas jautājumiem, kas tapuši laikā no X līdz III gs. p.m.ē. Kopā ar vēdām un puranām ir viens no 3 hinduisma literatūras pamatžanriem. Vēdu dievībām un rituāliem upanišadās piešķirts filosofisks saturs, tie

---

¹² H. Rodrigues, “The rg veda”, Jūnijs 2010. Gads, <http://www.mahavidya.ca/2010/06/07/the-rg-veda/> (Skatīts 20.04.2022)

¹³ Andrejs Zubovs, “Ведический образ Ямы”, Marts 2021. Gads, https://abzubov.com/new_course/lecture_102 (Skatīts 20.04.2022)

¹⁴ Britannica, The Editors of Encyclopaedia, “Rigveda”, <https://www.britannica.com/topic/Rigveda>. (Skatīts 22.04.2022) ; “Vēdas” <https://vesture.eu/V%C4%93das> (Skatīts 22.04.2022)

interpretēti kā alegoriski cilvēka un Visuma atspulgi. Ticība dvēseles pārdzimšanai (reinkarnācijai) ieguva morālu raksturu. Izvirzīts jautājums, kas ir augstākā realitāte, kuru izzinot, viss pārējais kļūst zināms: tas, no kā radies viss pastāvošais, tas, kurā tas dzīvo pēc dzimšanas, un tas, kurā tas aiziet pēc savas nāves, ir brahmans - pasaules garīgais pamats, ar kuru ir identiska cilvēka garīgā būtība - ātmans. Lai cilvēks varētu atbrīvoties no jaunu piedzimšanu cikla riņķa zemes virsū, tam, pēc upanišadu mācības, jānododas pārdomām par savas dvēseles vienību ar brahmanu. Kā jau literatūras komplekss, kas tapis dažādos laikos, vietās un skolās, upanišadas atspoguļo arī pretējas prāta koncepcijas: gan mācību par pasaules pirmelementiem - ūdeni, uguni, gaisu, gaismu, telpu un laiku, - gan dvēseles pastāvēšanu pēc ķermeņa nāves apšaubīšanu.¹⁵

PURĀNAS - tie ir seni indiešu teksti, kas godina dažādas hinduisma panteona dievības. Daudzus svētos rakstus, kas zināmi kā purānas, var ierindot tajā pašā svēto rakstu kategorijā kā Ramajana un Mahabharata, kā arī tiek uzskatīts, ka šie teksti nāk no vienas un tās pašas reliģiskās sistēmas. Purānas pieder vēlākam vēsturiskam periodam un to mērķis ir popularizēt vēdās ietvertās domas vienkāršu cilvēku vidū, kam bija grūti saprast vēdu filozofiju. Šim nolūkam tika izmantoti mīti, stāsti, kā arī leģendas par svēto dzīvi, alegorijas un vēsturisku notikumu atstāsts. Senie gudrie izmantoja purānas, lai ilustrētu ticības principus, kas pazīstami kā hinduisms. Šajā ziņā purānām ir būtiska loma indiešu teoloģijā un kosmogonijā.¹⁶

MAHABHARATA jeb “Lielā Bharata” ir viens no diviem nozīmīgākajiem Indijas eposiem, otrs ir “Ramajana”. Mahabharata tika sastādīta Senajā Indijā. Tiek uzskatīts, ka to sarakstījis viens no krišiem (indiešu gudrajiem) vārdā Vjasa. Leģenda vēsta, ka Mahabharatu sarakstījis dievs Ganeša, bet Vjasa to diktējis. Iespējams, tas ir viens no garākajiem šāda veida darbiem pasaulē. Eposā ir aptuveni 110 000 šlokas (pantu) astoņpadsmit nodaļās. Šajās sadaļās ir aplūkoti vairāki temati, piemēram, hinduisma aspekti, hinduisma mitoloģija, ētika un hinduisma dzīvesveids.¹⁷

TAUTASDZIESMAS: latviešu tautasdziesmas ir visa tautā mutvārdos izplatītā dziesmu folkloras, ieskaitot literāras izcelsmes tekstus, taču parasti jēdziens tautasdziesma lietots, lai apzīmētu dziesmu folkloras pašu senāko daļu – t. s. klasiskās tautasdziesmas, kuru sinonīms kopš pirmā tautasdziesmu lielizdevuma “Latvju dainas” publicēšanas (1894–1915) ir “dainas” (no lietuviešu dainā “dziesma”). Vārds “tautasdziesma” (no vācu Volkslied) starptautiskajā kultūras

---

¹⁵ “Upanišadas”, <https://vesture.eu/Upani%C5%A1adas> (Skatīts 22.04.2022)

¹⁶ Subhamoy Das, “Kas ir Puranas?”, <https://lv.eferrit.com/kas-ir-puranas/> (Skatīts 23.04.2022)

¹⁷ “Mahābhārata”, <https://lv.alegsaonline.com/art/60698> (Skatīts 23.04.2022)

apritē nonāca līdz ar apgaismības filozofa un literāta Johana Gotfrīda Herdera (Johann Gottfried Herder) rakstiem (pirmo reizi minēts 1773. gadā). Par latviešu cilšu dziedāšanas tradīciju senākās ziņas atrodamas divās no 13.gs. hronikām – Indriķa Livonijas hronikā (Heinrici chronicon Livoniae, 1225–1227) un Atskaņu hronikā (Livländische Reimchronik). Pirmos latviešu tautasdziesmu izdevumus sagatavojuši vācu mācītāji Gustavs Bergmans (Gustav von Bergmann) un Frīdrihs Daniēls Vārs (Friedrich Daniel Wahr) 1807. un 1808. gadā. Krišjāņa Barona “Latvju dainas”, kas ir pirmais pilnīgais latviešu tautasdziesmu izdevums sešos sējumos ietver 217 996 tekstus. Šajā izdevumā līdzīgie dainu teksti sagrupēti tipos un dziesmas kārtotas pēc etnogrāfiskā principa – saistības ar tautas dzīvi, senajām ikdienas un svētku ieražām. Tādējādi “Latvju dainas” ir ne tikai latviešu filoloģijas pamats, bet arī vērtīgs izziņas avots kultūrvēstures pētījumiem. Kaut gan tautasdziesmu vecumu ir sarežģīti noteikt, to veidošanās visdrīzāk saistāma ar vienotas latviešu valodas attīstības procesu pirms 16. gadsimta, līdz ar to tautasdziesmās saglabājušās dažāda senuma priekšstati, vēsturiskās un valodas liecības. Visvairāk dziesmu veltīts cilvēka mūža gājumam no dzimšanas līdz nāvei. Šī cikla dziesmas stāsta gan par ikdienas sadzīvi, gan par trim svarīgākajiem mūža godiem – kristībām, kāzām un bērēm.

Otrs apjomīgākais cikls ir darba dziesmas, kurās raksturoti gan konkrēti darbi, to veicēji un darbavide dažādās nozarēs (zemkopībā, lopkopībā, zvejniecībā, apģērba gatavošanā u. tml.), gan darba ētika un estētika. Zemkopja darbi ir cieši saistīti ar saules ritmu dabā, kura robežpunktus iezīmē gadskārtu svētki (Ziemassvētki, Lieldienas, Jāņi, Miķeļi u.c.), kas izdziedāti gadskārtu ieražu dziesmās. Atsevišķu grupu veido vispārīgas dziesmas par Dievu, Laimu, Māru, Jumi un personificētiem debesu spīdekļiem. Klasiskās tautasdziesmas ir individuāli sacerētas un sabiedrībā no paaudzes paaudzē izplatītas četrriņdes vai garākas dziesmas ar tradicionālu formu un saturu, kurā atspoguļojas latviešu zemnieka dzīves cikls un pasaules uzskats. Tautasdziesmām kā nacionālās identitātes simbolam ir nenovērtējama nozīme Latvijas izglītībā un kultūrā. Tās ir gan ģimenes un skolas tradīciju, gan folkloras kustības un Dziesmu svētku neatņemama sastāvdaļa, kā arī iedvesmas avots dažādiem kultūras pasākumiem.¹⁸ Tomēr, pēc L. Neulandes domām, izmantojot folkloras materiālu, jā saglabā kritiska pieeja, tas gan sniedz sīku ieskatu norisēs, taču lielākoties sacerēts poētiskā formā, kas rada grūtības objektīvai izvērtēšanai.¹⁹

---

¹⁸ Baiba Krogzeme-Mosgorda, “Latviešu tautasdziesmas”, Aprīlis 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/52758-latvie%C5%A1u-tautasdziesmas> (Skatīts 23.04.2022)

¹⁹ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 11.

PARAŽAS: Paražas ir ikdienā, svētkos un godos raksturīgi ieradumi, tradīcijas, ierastās darbības apraksts. Paražu tematiskie cikli ir cilvēka mūža gājums, godi, dažādas svinības, kalendārie svētki un svinamās dienas, saimniekošana, apģērbs, uzturs, higiēna, dažādas sadzīves paražas.

TICĒJUMI: tie ir īsi apgalvojumi par kārtību dabā un cilvēka dzīvē. Sakņojoties ticībā pārdabiskajam, to uzdevums ir nodrošināt iespēju paredzēt norišu gaitu, noteikt darbības labvēlīga iznākuma sasniegšanai un aizliegumus neveiksmes atvairīšanai. Ticējumiem pieder arī sapņu tulkošana un zīlēšana, tabuizētu darbību formulējumi (Ja kāds iet ceļā, nedrīkst vērpt, tad garš ceļš. LTT 4067), laika pareģojumi jeb tautas meteoroloģija.²⁰

---

²⁰ Rita Grīnvalde, “*Latviešu folklorā*”, <https://enciklopedija.lv/skirklis/29520-latvie%C5%A1u-folklorā> (Skatīts 23.04.2022)

2. LATVIEŠU MITOLOĢISKĀ DIEVĪBA JUMIS

Atsaucoties uz V. Rusiņa pētījumu par dualitāti seno latviešu reliģiskajos priekšstatos, vidējā dzelzs laikmetā (V – VIII gadsimtā) vērojama auglības tēmas parādīšanās, ko ornamentos simbolizē dubultelementi, kas veido pāri. Dualitāte ir cieši saistīta ar latviešu tautas folklorā minēto Jumi. Šajā laikā zemkopju reliģiskajos priekšstatos veidojas Jumis kā divkāršas, tātad palielinātas auglības simbols. Līdztekus balstoties uz arheoloģiskajiem atradumiem, var novērot, kā priekšstati par divu dzimumu vienotību attīstās senajās rotaslietās - piekariņu valkāšanas tradīcijās. IX – XI gadsimtā. Bagātam vai dižciltīgam latgalim bija piekariņi - putniņi (pīlītes), bet ūdensputna simbolika saistījās ar sievišķo dzimumu. Lībiešu apbedījumos bija citi atradumi: sākot ar XI gadsimtu, dažu sieviešu apbedījumos sastopam šī dzimuma pretmetu piekariņu - zirdziņu; ar XII gadsimta beigām līdz pat XIV gadsimtam parādās jau ir divgalvaini zirdziņi; XII - XIV gadsimtā jau grūti identificēt, kāds dzīvnieks ir attēlots, bet svarīgākais, ka tie ir divi kopā saauguši tēli. Šie piekariņi ir atrasti tikai dažos kapos, tāpēc V. Rusiņš izsaka minējumu, ka varbūt šīs personas bija saistītas ar auglības rituāla veikšanu.

Tai pašā laikā varēja rasties priekšstats par divdzimumu Jumi, kas jau dominē XII-XIV gadsimtā kā viens tēls, aizsākot lēnu virzību uz dainās personificēto dievību Jumi, kas tā arī neguva pilnīgu risinājumu. Liekas, kas šajā brīdī notiek zināms lūzums agrāro priekšstatu sistēmā un sākās Jumja antropomorfizācija, kura tika pārtraukta, tāpēc Jumja antropomorvais tēls nav skaidri izteikts un pabeigts. Apkopojot arheoloģiskos datus, V. Rusiņš nodala šādus posmus auglības rituālu attīstībā, kuru rezultāts ir Jumja kā dievības ienākšana mītiskajos priekšstatos:

1. “Mirt un atdzimt” - arhaiskā dualitāte, priekšstati par cikliem dabā;
2. pirmais gadu tūkstotis pr. Kr. – zemkopības attīstība, grauda simbolika, ģeneratīvais pāris “vīrišķais sievišķais”;
3. pirmā gadu tūkstoša pirmā puse – Jumja kā pārinieka motīva ienākšana reliģiskajos priekšstatos;
4. pirmā gadu tūkstoša vidus – otrā puse – aizsākas Jumja personifikācija;

5. X - XV gadsimts – Jumja kā dievības antropomorfizācija - līdz galam tā arī nepabeigts process (XII - XIV gadsimts – Jumja kā auglības dievības noformēšanās.²¹

2.2. Vārda Jumis izcelsme

Latviešu mitoloģijā vārdam Jumis atrodami tādi sinonīmi kā Jumeits, Jumīķis, Jumaleņis, Jumīts, Jumuleņš, Juimis u. c. Vārda Jumis etimoloģija sakņojas indoeiropiešu pirmvalodā.²² Jumis uzskatāms kā mantots vārds, kā sinonīms yamá, “dvīnis”, yūnam “saite”. Pamatā ide. *Šeu- : *ŠE- “siet” ar m saknes paplašinājumā, no kā arī jūmt. Tātad Jumis sākotnēji “sasietais” → “saistītais”.

P. Šmits uzskata, ka dabā Jumis vispirms nozīmējis divkāršu vārpu. Atvasinājumā jumala, kas nozīmes ziņā atbilst Jumim, tautas etimoloģijā ir Jumja sieva; vārda nozīme “resna meitene, resna govs” [Sagatavots pēc: K.Karulis 2001 : 361].²³ Jumis- dubultauglis, kopā saauguši augļi, rieksti, āboli. Mītiska būtne, saistīta ar zemkopības cikliem, salīdzina ar senindiešu vārdu Yama (dvīnis).²⁴ Par Jumja vārda etimoloģiju un semantiku ir izteikušies indoeiropiešu salīdzinošās valodniecības speciālisti, atzīmējot vārda “Jumis” seno izcelsmi un piederību pie indoeiropiešu pirmvalodas .

Salīdzinošā indoeiropiešu valodu pētniecība ir izvirzījusi divas galvenās pieejas vārda "Jumis" etimoloģijas interpretācijā. Pirmā saista vārdu “Jumis”, ar indoeiropiešu saknēm *ĵem-, *yomo-s, *yomi-o-s ar nozīmi “dvīnis”, “pāris”, un tādas pašas nozīmes senindiešu yama-h. otrā virziena sekotāji skaidro vārda “Jumis” izcelsmi ar indoeiropiešu *Ižu- ar nozīmi “savienojums”, “saistīt” un tālāko saikni ar senindiešu yuvati, yuti-h ar nozīmi “piesien”, “saistījums”. H. Biezais norāda, ka etimoloģiskā saikne starp jumja vārdu un senindiešu valodu nav skaidra, tomer, kā uzsver L. Neulande, abas atšķirīgās etimoloģiskās teorijas pētniecībā ir blakus un abas norāda uz neapšaubāmu faktu, ka vārds “Jumis” ir kaut kādā veidā saistīts ar indoeiropiešu pirmvalodu.

²¹ V. Rusiņš, “Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos” (Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007), 133-134.

²² “Jumis”, <https://web.archive.org/web/20121018044611/http://www.liis.lv/folklor/mitol/origin/Jumis.htm> (Skatīts 23.04.2022)

²³ “Jumis - Etimoloģija”, <http://epupa.valoda.lv/Jumis/> (Skatīts 24.04.2022)

²⁴ V.V.Ivanov, “Trudi po etimologii indoevropeiskih i drevneperedheaziatskih jazikov” (Moskva: Znak 2008), 388. (В. В. Иванов, “Труды по этимологии индоевропейских и древнепереднеазиатских языков” (Москва: Знак 2008), 388.

Etimoloģijas teorijas ir ietekmējušas arī atsevišķas Jumja semantikas un mitoloģiskās tipoloģizācijas koncepcijas. Tā V. Ivanovs izvirza domu par vārda “Jumis” sākotnējo saistību ar arhaisko dvīņu kultu.²⁵ Jumja nozīmes skaidrojumā vērojamas 2 tendences: mēģinājums saskatīt tajā sakaru ar senindiešu yam`a-h - dvīnis, pāris, ko L.Adamovičs vērtē šādi: “folkloras dati neiederas tai filoloģiskajā teorijā, kas mēģina saskatīt jumja vārda senindiešu sakni yama-h un jēdzienu “dvīnis”, “pāris”. Savukārt J.Edzelīna izvirzītais skaidrojums saista Jumi ar indoeiropiešu sakni yuvati, yuti-h –piesien, saistījums, t.i., tāds, kas saistīts, savienots, kopā saaudzis.²⁶

Dainās sastopamās vīriešu dzimtes formas vārdam Jumis– Juimis, Jumaleņis, Jumeits, Jumiķis, Jumiķītis, Jums, Jumits, Jumītis, Jumuleņš, Jumeidz. Latviešu rakstos Jumja vārds pirmo reizi parādās 18.gs.sākumā, kad Rīgas mācītājs Depkins (Depkin) publicē savas vārdnīcas paraugloksni. Šai sarakstā ir Jummitis, Jummis, taču tuvāk šie vārdi nav paskaidroti. Pilnīgākas ziņas parādās tikai 18.gs. beigu vārdnīcās. Tā 1777.g. Langes (Lange) izdotajā vārdnīcā rakstīts Jummis, Jummitis, ein Doppelfrucht (dubultauglis). Dažus gadus vēlāk šo vārdu Stenders (Stender) min savā vārdnīcā- Jummis, Doppelfrucht. Vācu mācītāju paskaidrojumi ir trūcīgi, bet norāda, ka šis vārds ir pazīstams no 18.gs. sākuma un ticis lietots tādā pašā nozīmē, kā tagad. Taču mūsdienās vērojama pirmatnējās semantiskās nozīmes zušana un vārds tiek uzskatīts par arhaismu, tomēr vārds semantiskā nozīme ir paplašinājusies un to lieto divu cieši kopā saistītu priekšmetu apzīmēšanai. 1807.gadā Bergmaņa (Bergmann) publicētajā pirmajā dainu krājumā minētas tautasdziesmas rindas:

Jumu dzinu visu dienu

Ap to garu tīrumiņ.

Bergmanis gan nebija sapratis šā vārda nozīmi, noturot Jumi par vilku, kuru dzen pa tīrumu. 1844. gadā nākamajā dainu izdevumā Bitners (Buettner) vārdu Jumis bija sapratis pareizi, dodot tam paskaidrojošo apzīmējumu Doppelahre. Par latviešu tautas tradīcijās sastopamajām vārda Jumis formām izteikušies Endzelīns un Mīlenbahs kā par divām, kopā saaugušām vienībā saistītām lietām – dubultaugļi, dubultvārpas, kopā saauguši kartupeļi. Runājot par etimoloģiskiem sakariem ar citām indoeiropiešu valodām, vārds Jumis pa laikam saistīts ar kādu indoeiropiešu valodas vārda

---

²⁵ V. Rūsiņš, “Arheoloģijas dati Jumja attīstības izpētē latviešu mītiskajos priekšstatos” (Zinātnisko rakstu krājums, Latvijas kultūras akadēmija, 2006), 66.

²⁶ “Apjumības. Miķeļi”, Septembris 2022. Gads, <https://timenote.info/lv/events/ApJumibas-Mikeli> (Skatīts 26.04.2022)

sakni.1890. Fiks (Fick) atzīmēja, ka yomo-s yomio-s' saaugt, dvīnis, sanskritā yamā “sapāroties”, divskaitlis', dvīni', yamia'saaugt pārī', latv. Jumis' dubultauglis, dubultvārpa. Sanskritā yamā savienots' vīriešu dzimtes “dvīnis”. Salīdzinoši latviešu Jumi-s dubultauglis'. Līdzīgas domas izteicis Becenbergers (Bezenberger), norādot, ka, saskaņā ar lietuviešu valodas likumību būtu sagaidāms vārds 'Jumis, jo senķeltu jemno-s “dvīnis” (Stokes senķeltu vārdu krājums 223.lpp.) pamatā ir Jumis, bet paliek jautājums, vai šos vārdus iespējams saistīt, jo pēc Šmita (Schmidt) pētījuma nav izskaidrojams ar 'yamna. Šie apstākļi rāda, ka Jumis un Yama ir šķirami no yemno-s. Pedersens (Pedersen) skaidro, ja vairāki zilbiski elementi nonāk saskarē viens ar otru, tur, zūdot pirmindoeiropiešu vokāļiem viens vai otrs no tiem varēja pārņemt zilbes funkciju.

Sanskritā Yamā-s dvīnis irāņu emuin “dvīni” (im-), latviešu Jumis' dubultvārpa (jm-). Trautmaņa (Trautmann) rakstā lasāms, ka iumia- vīr.dz. “dubultauglis” Latviešu Jumis' - dubultauglis. Tas cēlies no yomia'un atbilst senindiešu yamā - “dvīņots” vīr. dz. “dvīnis”, avestas yēma –(yuma-) vīr.dz. dvīnis, (tāpat atvasināms no iomo) vidusirāņu emuin'-dvīni. Šo uzskatu par starptautiski atzītu var uzlūkot kopš Valdes (Walde) publicētās indoeiropiešu valodu salīdzināmās vārdnīcas. Plaši par vārda Jumis saistību ar citām indoeiropiešu valodām izteicies Ginterts (Guntert). Latviešu vārda Jumis tuvināšana apstiprina to, kas varēja izveidoties starp indoirāņu yama- un sakni yam-, jo Jumis apzīmē divus augļus, kas turās kopā viens ar otru. Tieši latviešu valodā atklājas sakarība starp nozīmi “dvīni” un sakni “turēt”. Endzelīns savā latviešu valodas vārdnīcā apšaubīja saistību starp latviešu Jumis un sanskrita yamāh. Secinājums - vārds Jumis atbilst indoirāņu grupas līdzīgiem vārdiem un tam ir sakars ar indoeiropiešu pirmvalodu.²⁷

---

²⁷ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 13-21.

2.3. Jumja vispārējs raksturojums

Latviešu tautas tradīcijās Jumis bieži tiek parādīts kā personificēta būtne. Tas atspoguļots tautas dziesmā:

Es redzēju vecu vecu
Pa vecaini staigājam
Vai tas bija miežu Jumis
Dzelteniem zābakiem?

28525

Etimoloģiski un semantiski Jumis tiek uzskatīts par senu indoeiropiešu valodu vārdu, taču, saistībā ar reliģisko tradīciju un priekšstatu senumu pētnieku domas atšķiras. Apskatot Jumja raksturojumu, tas minēts kā personificēta būtne, kam piemīt noteiktas rakstura īpašības: uz to norāda ne tikai Neulande, bet arī J.Siliņš.²⁸ Savukārt J. Kursīte norāda uz Jumja htonisko dabu.²⁹ Profesors P.Šmits uzskata, ka sākotnēji Jumis nozīmēja divžuburu vārpu, un tikai vēlākos laikos tas pārvērties par dievību, kas pat salīdzināta ar indiešu dievību Jamu (dvīni). Pēc P.Šmita domām Jumis ir visnepilnīgāk antropomorfizējusies dievība, salīdzinājumā ar citām dievībām.³⁰

Jumja antropomorfizāciju pierāda sekojošas tautasdziesmās minētās parādības:

1. Jumja personifikācija:

- Jumis tautasdziesmā parādīts kā vecs vīrs (augstāk minētā tautasdziesma). (28525)
- Jumim ir arī savas psihiskās izpausmes, raksturīgas ar to, ka Jumiskaļi kliež vai sauc.

Jumīts kliež Jumīts brēce

Tīrumiņa galiņā

Atsaucēsi jumaleņi

Arodiņa dibenā

28532

- Jumja kā antropomorfas būtnes pārdzīvoJumi raksturoti kā lielīšanās. (50256)

2. Jumja atribūtika un piederumi vēl papildus norāda, ka viņš ir personificēta būtne.

- Staigā dzeltenos zābakos (28525) Dažkārt zābakiem ir pieši.

²⁸ J.Siliņš, *Latviešu tautiskais pasaules uzskats: pagātne un tagadne* (Rīga: Inteliģence, 2020), 332.

²⁹ J.Kursīte, *Latviešu dievības un gari* (Rīga: Rundas, 2020), 100.

³⁰ P.Šmits, *Latviešu mitoloģija* (Rīga: Autorizdevums, 2019), 45.

Jumis piešus kaldināja
Tīrumā uz akmeņa
Ka varēja stalši braukt
No rijiņas klētiņā
28534

Tas vedina domāt par Jumja saistību ar zirgiem, kas, pēc Neilandes teiktā, ir viņa svarīgākais atribūts. To viņam var būt daudz-pieci, seši, deviņi, dažādu krāsu - bēri, sirmi, melni.

Kur tu brauci, rudzu Jumi,
Seši bēri kumeliņi?
Laukā braucu ziemu mist
Apakš zaļa velēniņa.
28544

- Bez zirgiem Jumim pieder arī rati. (50244)
- Jumis valkā skaisti rotātu līnu kreklu. (28517)
- Viņam pieder zaļi svārki. (50260)
- Galvā vainags, rokā vārpu pušķis.

Jumīts nāk, Jumīts nāk,
Vārpu kušķis rociņā;
Vārpu kušķis rociņā,
Vainadziņš galviņā.
50243

- Jumim var būt arī slota. (50254)

3. Jumja atrašanās vieta. Kā atrašanās vieta pieminēts tīruma vidiņš, zem pelēka akmentiņa (28543), vai zem zaļas velēnas. (28544)

Kur jumīti tu gulēji
Šo garo vasariņu
Tīrumiņa vidiņā
Zem pelēka akmentiņa
28543

4. Jumja darbība galvenokārt attēlota saistībā ar auglības kultu, pie kam rudens ir tas laiks, kas vispilnīgāk atklāj šīs būtnes funkcijas un būtību.

Jumīšam kreklu devu
Juma mātei paladziņu
Lai tas man šito gadu
Garus līnus audzināja
28530

Tiek arī lūgta Jumja svētība pār labību (28524)

Tautasdziesmās par Jumi parādās arī Jumja dalījums atkarībā no labības, kurā tas mīt. Tiek runāts par rudzu Jumi, Miežu Jumi, arī auzu Jumi. Kā atzīmē L. Neulande, nav runa par vairākiem personificētiem Jumjiem, bet gan divām uz viena stiebra saaugušām vārpām.³¹

Kas piesēja melnu zirgu
Pie kulava durvītiņām?
Rudzu Jumisi piesēja,
Miežu Jumisatraisīja.
28539

Kā redzams, Jumis savās reliģiskajās funkcijās vienmēr parādās kā auglības veicinātājs un labklājības veicinātājs.³² Savukārt J. Siliņš min, ka Jumis ir atbildīgs ne tikai par auglību, kas saistīta ar augu valsti, bet arī savā ziņā skar cilvēku auglību, par ko liecina sekojošā tautasdziesma.

---

³¹ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 44.

³² L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 25-42.

Pa pāram mieži, rudzi, pa pāram apenīši,
Pa pāram jauni ļaudis uz rudeni pārojās.

Līdz ar to Jumis - pāris nodrošina dzīvības rašanos, turpināšanos arī ļaužu dzīvē.³³

Jumu jumu vārpas auga,
Jumî jauni cilveciņi;
Dancos mani kumeliņi,
Kad es braukšu precibās.
28537

5. Jumja ģimene: Jumis kopā ar Jumalu veido pāri, kas iemieso auglību. Pie kam J.Kursīte uzskata, ka Jumala pārstāv Jumja sievišķo pusi, bet nav atsevišķs tēls.³⁴ L. Neulande pētot folkloras materiālu, atradusi Jumalai tādus sinonīmus kā Jumīte (2,1583), Jumelīte (28542,1), Jumanīte (28533), Jumaleite (50259) u.c.³⁵

Jumīts kļiedze, jumīts brēce
Tīrumiņa galiņā
Atsaucēsi Jumaleņi
Arodiņa dibenā.
LD 28532

Tiek atzīmēts, ka Jumim ir bērni – jumalēni, vienmēr minēti daudzskaitlī (28532).³⁶

Ar Jumi saistītie svētki, rituāli un ticējumi: Ar auglības sekmēšanu saistīts Jumja dzišanas jeb ķeršanas rituals, ko veica meitas un puisi, noslēdzot labības pļauju vai linu plūkšanu (L-P,1896,VI daļa,1.puse, 127-129). Kad beidza pļaut, atstāja uz lauka kādu skumšķinu labības tīrumā nepļautu, lai citu gadu labība augtu vēl labāka, lai tur Jumis līdz nākošam gadam pārmistu. Tādu

³³ J.Siliņš, *Latviešu tautiskais pasaules uzskats: pagātne un tagadne* (Rīga: Inteliģence, 2020), 332.

³⁴ J.Kursīte, *Latviešu dievības un gari* (Rīga: Rundas, 2020), 100.

³⁵ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 13-14.

³⁶ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 107. ; P.Šmits, *Latviešu mitoloģija* (Rīga: Autorizdevums, 2019), 45.

mazu skumšķinu pametot, sacīja: “Lai paliek Jumīts uz nākošu gadu.”(DL,1892,116) Jumis jāķer saulainā siltā dienā, ne no rīta, ne vakarā. Ticēja, ka Jumja saņēmēju gaida laime (LTT1994;11996;12009) Gados jaunajiem Jumja saņēmējiem tas deva cerību uz drīzām precībām (LTT12019;12021). Jāpiebilst, ka Jumim apsola dot vai dod dāvanas par labības svētīšanu, pēc L.Neilandes, tas norāda uz ziedojumu, upurēšanu. (28530, 28517)

Pēc folkloras materiāliem varam spriest, ka saulgriežu svinības laika gaitā tika piesaistītas Miķeļa dienai - 29.septembrim, lai gan rudens saulgrieži ir 23.septembrī. Tādēļ šos svētkus bieži par godu Miķeļa dienai mēdz saukt par Miķeļiem. Ap šo laiku arī visai labībai jau bija jābūt nopļautai un savestai zem jumta. Tādējādi saulgriežu svinības saplūda ar ražas novākšanas svētkiem, no kurienes arī nosaukums Appļāvības. Kā jau tika minēts, viena no svarīgākajām pļaušanas beigu izdarībām ir Jumja dzīšana jeb ķeršana, no kuras cēlies nosaukums Apjumības. Protams, sākotnēji Appļāvības/Apjumības svinētas, kad raža nopļauta, kā nu kurā vietā un kā nu kuru gadu, bez noteiktas piesaistes kādai dienai. Tomēr ar laiku arī šie svētki piesaistīti Miķeļiem un zināmā mērā saplūduši ar tiem. Miķeļi iekrīt visbagātākajā laikā, kad tiek svinēti ražas svētki, tādēļ galds šai dienā ir ēdienu pārpilns. Uz galda noteikti vajadzēja būt gaļai, tāpēc kāva aunu, āzi vai sivēnu, kas tika barots īpaši šai dienai un saukts par Miķelīti. Šai dienai skābēja kāpostus, cepa plāceņus un brūvēja alu, bet pirmos kumosus un pirmos malkus ziedoja Mājas kungam. Senie zemkopji, mūsu senči – senlatvieši – ticēja, ka Jumis dzīvo labībā un ka tikai tiem saimniekiem, kuru labībā mājō Jumis, ir iespējama krietna labības raža. Šī iemesla dēļ, lai pielabinātu un uz palikšanu pievilinātu Jumi, laukos kaut mazliet, bet vienmēr tika atstāta labība – pretējā gadījumā Jumis palika sirdīgs un nekad vairs šajā laukā neatgriezās. Šī labība tīrumā tika atstāta kūlīša veidā, uzskatot to par sava veida mājokli, kur Jumim pārziemot. Pastāv versija, ka par Jumi ticis saukts arī atstātais salmu kūlītis, kas veidots, salmu rogas saliekot jumtiņa veidā. Ar šo kūlīšu, Jumja mājīņu, veidošanu ir saistīta viena no būtiskākajām Miķeļdienas tradīcijām – pagāniskais veiksmes rituāls, kas saucas Jumja ķeršana jeb Jumja ņemšana un no kura bija atkarīga Jumja labvēlība, un līdz ar to arī zemkopju nākamā gada druvas auglība. Ar Jumja noķeršanu jeb noņemšanu tika saprasts, ka pļaušanas darbi ir pabeigti.

Senatnē pastāvēja galvenokārt divi veidi, kā noķert Jumi. Pirmkārt, varēja nelielu labības kūlīti, kurā, kā tika uzskatīts, bija paslēpies Jumis, sasiet mezglā, noliekt pie zemes un uzlikt tam virsū akmeni, ticot, ka tā Jumis pārziemos tīrumā un nākamajā gadā dos tam savu svētību. Tādus kūlīšus nesa arī mājās un turēja tos tur līdz nākamajam sējas laikam. Ja kūlis tika atstāts uz lauka, nereti to arī pušķoja ar dārza ziediem. Jumja ķeršanai ir vairākas variācijas – piemēram, to varēja

ķert arī saimnieka cepurē, piesedzot to ar saimnieces priekšautu. Nereti Jumis esot aicināts pavizināties postalā, velkot to apkārt tīrumam. Otrkārt, varēja pļaujas laikā atrastos Jumīšus (Jumja simbolus – uz viena stiebra saaugušas divas vārpas, divus linu stiebrus vai kuplos ceriņziedus, kas zināmi kā “laimītes”) savākt un iepīt vainagā un jostā, simbolizējot pašu Jumi. Šāds vainags tika likts galvā saimniecei, bet šāda josta tika jozta ap vidu saimniekam. Jebkurš atrastais Jumītis tika nests mājās, sprauts sienu šķirbās un glabāts visu ziemu, lai mājas saimnieku piemeklētu dažādi labumi. Abos gadījumos galvenais bija saglabāt pēdējo labības kūlīti līdz nākamajai pļaujas sezonai, tā teikt, “sēklai”. Jumis parasti tika ķerts pusdienas laikā vai launagā, bet nekādā gadījumā piektdienā. Nav gan paskaidrots, kādēļ. Kā labākās Jumja ķeršanas dienas un citiem pasākumiem piemērotākās dienas dainās ir minētas pirmdiena, otrdiena un ceturtdiena. Miķeļu dienā nereti tika piekopta vēl viena tradīcija – kūlītis tika sasiets jumtiņā un pie tā saknēm tika rakta zeme – ja rakšanas laikā parādījās tārpiņi un kukainīši, kas tika uzskatīti par Jumīšiem un Jumja radībām, un steidzīgi bēga atpakaļ zemē, tā tika uzskatīta par labu zīmi. Ticēja, ka pašu Jumja atradēju tajā pašā rudenī aizvedīs tautiņās jeb apprecēs. Tā kā rudens izsenis bijis latviešu precību laiks, tad Miķeļos tika veikts vēl viens rituāls, kas bija saistīts ar precību zīlēšanu, proti, pļāvēji svieda savas izkaptis pār kreiso plecu, un kura pļāvēja izkaptis nokrita vistālāk, tas rudenī tika izprecēts. Jāuzsver, ka Miķeļi bija pēdējais laiks, kad vasarā nolūkoto meitu varēja bildināt un dzert derības, jo jau pēc Miķeļiem bildināšana bija jāatliek uz citu gadu.³⁷ Pēc Miķeļiem - Apjumībām sākas Dieva diena jeb veļu laiks, kas ir mirušo pieminēšanas laiks.³⁸ Par druvu auglības nesēja dabu latviešu mitoloģiskajos uzskatos vērojama atšķirība no citu Eiropas tautu uzskatiem, lai gan visām Eiropas tautām dubultauglis (vārpa) ietver simbolā bagātas ražas, labklājības un laimes priekšstatu. Vairākās valstīs Eiropā, dažviet arī Lietuvā, pēdējos stiebrus pļauj (plūc) nelabprāt. Tā, piemēram, Anglijā, dažviet arī Vācijā, Šveicē u. c., pēdējos stiebrus pļauj ar aizsietām acīm, kā arī novēršot vaigu. Šā darba veicējs bieži pēc tam tiek izzobots, dažādi apsaukāts. Vairākās valstīs Rietumeiropā saņemto ražas dēmonu gaiļa veidā notiesā svinīgajā pļaujas beigu mielastā. Jumja vārda atbilde citām valodām: angļu Spirit of the Field, lietuviešu keimerys, poļu parka, bliźniacza polówka, podwójny kłos, vācu die Doppelähre.³⁹

Veicot dažādu materiālu izpēti, nepalika nepamanīts, ka Jumis savās funkcijās ir tuvs sengrieķu lauksaimniecības, īpaši labības dievietei Dēmetrai. Tiek minēts, ka laikā, kad Dēmetra

---

³⁷ “Saskaņā ar senām latviešu tradīcijām 29.septembrī tiek svinēta Miķeļdiena”, https://radio1.lv/lv/Sabiedribas-zinas/1/21813/Saskana-ar-senam-latviesu-tradicijam-29_septembri-tiek-svineta-Mikeldiena (Skatīts 30.04.2022)

³⁸ Ansis Ataols Bērziņš, “Apjumības”, <http://folkloru.lt/skola/apJumibas.shtml> (Skatīts 30.04.2022)

³⁹“Jumis”, <http://epupa.valoda.lv/Jumis/> (Skatīts 30.04.2022)

neuzraudzīja ražu, iestājās bads. Papildus tam, ka Dēmetra pilda lauksaimniecības dieves funkcijas, viņa dažreiz tika pielūgta kā pazemes dievība un kā veselības, dzimšanas un laulības dieviete.⁴⁰ Dēmetras romiešu analogs, kas ir līdzīga Jumim tā funkcijās, ir Cerera - lauksaimniecības dieviete, ko pielūdza vienatnē vai kopā ar zemes dievieti Tellu.⁴¹ Tuvs Jumim liekas arī senēģiptiešu dievība Ozīriss, kas bija ne tikai mirušo valdnieks, bet arī spēks, kas deva auglību zemei- gan veģetācijai, gan ikgadējiem Nīlas upes plūdiem.⁴² Pieņemu, ka šādus analogus var atrast visas senajās reliģijās.

2.3. Jumis simbolos

Jumis ir zemkopju kultūras auglības simbols, ar to ir saistīti dažādi labības pļaujas un ražas rituāli. Grafiski Jumja zīme atgādina divus sakrustotus kāsišus vai burtu W. Viena no versijām varētu būt, ka šī zīme veidojas savienojot Māras zīmi ar Dieva zīmi. Jumja zīme ir atrasta uz ļoti seniem priekšmetiem, arī uz svētakmeņiem. Par Jumja mājvietu tiek uzskatīti gan divi kopā saauguši ziedi vai rieksti, gan tradicionāli arī divas labības vārpas, folklorā minēts ir arī olu Jumis, domājot olu ar diviem dzeltenumiem - Jumim viss padodas dubulti.⁴³ To ņēma līdzī uz mājām, pakāra klēts galā vai noglabāja apcirknī. To mēdza glabāt istabā goda vietā, kā arī jaunu meitu pūra dibenā. Zīmes grafiskajam attēlam ir sastopami ļoti daudz dažādi varianti, no kuriem daļa var būt grūti atpazīstami. Bieži tiek ieausta jostās, to iecērt virs durvīm, pagrabiem, klētīm, skapjiem. Tāpat bieži, gatavota no koka, Jumja zīme tiek novietota spāru galos, tādejādi nodrošinot bagātību un satību mājās. Jostu, kurā ieausts Jumis, parasti nēsāja saimnieks. Rakstu salikumos Jumja zīme visbiežāk ir izmantota joslu kompozīcijās, tās forma lieliski atbilst jostu un prievīšu rotāšanai.⁴⁴ Dabā par Jumi sauc jebkurus kopā saaugušus augļus vai augus. Kā ražības dievība Jumis parasti iemiesots labības vārpā.⁴⁵ Austrumeiropā Jumim līdzīgi motīvi sastopami jau vēlajā paleolītā, kad saimniecībai noteicošā loma bija medniecībai un zvejniecībai.

Vidējā neolītā Latvijā tie zināmi uz ķemmes-bedrīšu keramikas. Ar vidējo dzelzs laikmetu (5.-8. gs.) latviešu ornamentikā sāk iezīmēties būtiska tendence, kas arī turpmāk saglabāsies baltu

---

⁴⁰ Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "*Demeter summary*", <https://www.britannica.com/summary/Demeter> (Skatīts 30.04.2022)

⁴¹ Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "*Ceres*", <https://www.britannica.com/topic/Ceres-Roman-goddess> (Skatīts 30.04.2022)

⁴² Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "*Osiris*", <https://www.britannica.com/topic/Osiris-Egyptian-god> (Skatīts 30.04.2022)

⁴³ "*Jumis*", <http://epupa.valoda.lv/Jumis/> (Skatīts 03.05.2022)

⁴⁴ "*Jumis*", <http://valoda.ailab.lv/kultura/kultura/orn12.htm> (Skatīts 03.05.2022)

⁴⁵ J.Kursīte, *Latviešu dievības un gari* (Rīga: Rundas, 2020), 100.

simbolikā un reliģisko priekšstatu sistēmā, ienāk pārinieku jeb dubultelementu motīvs. Šajā laika posmā Jumis ir iecienīts elements uz bronzas aprocēm ar vidus šķautni. Tas plaši lietots vēlajā dzelzs laikmetā aproču rotājumā, kā arī tekstilijās-villaiņu rotājumos. 19.gadsimtā G. Zemītis un V. Rozenberga norāda, ka Jumja grafiskais attēlojums ornamentā ir slīpais krusts ar noliektiem galiem. Tātad mums ir iespēja fiksēt Jumja ka personificēta auglības simbola ienākšanu reliģisko priekšstatu sistēmā tikai ar 1.gadsimta sākumu. Salīdzinoši vēlāk attīstījās priekšstati par Jumi kā divdzimumu fenomenu, kas ir viena no būtiskākajām līnijām Jumja rituālu atribūtikā un simbolikā.

Arheoloģiskajā materiālā mēs varam novērot, kā priekšstati par dzimumu vienotību attīstās seno rotu piekariņu valkāšanas tradīcijās. 9.-11.gs raksturīga bagāta vai dižciltīga latgaļa rota bija piekariņi- putniņi (pīlītes), bet ūdensputnu simbolika saistīta ar sievišķo dzimumu. No 12.gs beigām līdz 14.gs izplatīti divgalvaini zirdziņi. 13.-14. gadsimta rotās brīžam ir grūti pateikt, kāds dzīvnieks ticis attēlots, bet ir palicis svarīgākais – divi kopā saauguši tēli. Līdzās personificētajai dievībai joprojām pastāv reliģiskie priekšstati par nepersonisku un/vai neantropomorfu Jumi ar daudzslāņainu simboliku, kurā ir nodalāmi šādi aspekti: pastiprināta, dubulta auglība un ar to saistītie dvīņi.⁴⁶ Ar Jumi saistītie priekšstati tautas uztverē attīstījušies dažādos slāņos. Folklorā minēts miežu Jumis, rudzu Jums, linu, riekstu Jumis un citi, un ar katru no tiem saistīti savi ticējumi, savi izpildāmie rituāli. Jumja zīmi nereti izmantoja klēts, rijas vai mājas jumta galā- tur tā greznoja māju un nesa svētību tās iedzīvotājiem. Jumja zīmes vienkāršākajai pamatformai latviešu rakstos ir skaisti kuplinājumi, kur zaru savijumi var būt tik sarežģīti, ka pašu zīmi pirmajā acu uzmetienā grūti pazīt.⁴⁷

---

⁴⁶ V. Rūsiņš, "Arheoloģijas dati Jumja attīstības izpētē latviešu mītiskajos priekšstatos" (Zinātnisko rakstu krājums, Latvijas kultūras akadēmija, 2006), 67-68.

⁴⁷ "Latviešu mitoloģijas dievības", <https://zoro.lv/latviesu-mitologijas-dievibas.html> (Skatīts 05.05.2022)

3. HINDUISTU DIEVĪBA JAMA

Hinduisms kā reliģija sakņojas vēdiskajā kultūrā ar plašu dievību panteonu. Par augstākajām dievībām tiek uzskatīti Brahma, Višnu un Šiva, taču pastāv virkne citu dievību ar noteiktām funkcijām un atbildības zonu. Viens no šīm uzskatāmi zemākstāvošajām dievībām ir Jama (Yama), godāts citos vārdos kā Dharmaradža, Yamraja,⁴⁸ Kala⁴⁹. Šai dievībai Indijā veltīti tikai daži tempļi⁵⁰, savukārt Rīgvēdā Jama pieminēts ap 50 reizi un tam veltītas 4 himnas. Pēc krievu vēsturnieka, reliģiju pētnieka profesora Andreja Zubova lekcijas materiāliem, var spriest, ka Jama Rīgvēdā atklāti nav nosaukts par dievu, devu vai asūru, taču ticis pieņemts citu dievību vidū. (RV 1:164,46). Tam apliecinājums parādās Rīgvēdas 10.mandalas 14. himnā- Jama nosaukts par valdnieku, ne dievu. (RV 10:14,1) Profesors Zubovs sniedz pamatojumu, ka, lai gan Jama ir solārās dievības Vivasvat (Surya) dēls, viņš ir mirstīgais, kurš pirmais no cilvēkiem pēc nāves nonācis viņšaulē.⁵¹ Līdz ar to mirstīgais nevar būt dievības statusā, kas parādās Atharvavēdā (AV 6:28,3). Neskatoties uz to, Jamam piemīt dievībai raksturīgā atribūtika un simbolika, pastāv Jamas kā dieva godināšanas paražas un, ir pat vairākas viņam veltītas mantras, kas atspoguļojas tālāk darbā.

3.1. Vārda Jama izcelsme

Protoindoeiropiešu sakne *yem – “dvīnis” ir pamatā indoirāņiem kopīgā dieva (vēdu Yama, Avestas Yima) vārdam. Uz Yama vārda etimoloģiju norādīja L.Neulande, atsaucoties uz Fiku (Fick): -yomo-s, yomio-s’, kas nozīmē saaugt, kā arī dvīnis. Sanskritā Yama nozīmē sapāroties, dvīņi.⁵² Yamia nozīme-saaugt pāri. Yamā- vīriešu dzimtes dvīnis, kā arī ar nozīmi- savienots.⁵³ Sanskritā vārdu Yama saista arī ar ierobežojumiem, atturību.⁵⁴ Pēc A.Danielu (Danielou) vārda

⁴⁸ “Lord Yamaraja”, <https://pujayagna.com/blogs/hindu-gods-goddesses/lord-yamaraja> (Skatīts 05.05.2022)

⁴⁹ “Kala”, Augusts 2017. Gads, <https://www.yogapedia.com/definition/5575/kala> (Skatīts 05.05.2022)

⁵⁰ “Yama – The god of death”, <https://www.hinduscriptures.com/travel/temples/lord-yama-temple/37867/> ; <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 05.05.2022)

⁵¹ Andrejs Zubovs, “Ведический образ Ямы”, Marts 2021. Gads, https://abzubov.com/new_course/lecture_102 (Skatīts 05.05.2022)

⁵² “Yama”, <https://www.learnsanskrit.cc/translate?search=yama&dir=se> (Skatīts 05.05.2022)

⁵³ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 17.

⁵⁴ “Yama, Yāma, Yāmā: 55 definitions”, <https://www.wisdomlib.org/definition/yama#dharmashastra> (Skatīts 05.05.2022)

Jama nozīme – ierobežotājs.⁵⁵ Jāpiebilst, ka šai dievībai ir vairāki sinonīmi atkarībā no veicamās funkcijas:

Dharma Radža, Mrtyu, Antaka, Vaivasvata, Kala, Sarva Bhoota Kshayakara, Audumbara, Dathna, Neela, Parameshti, Vrukodara, Chitra, Chitra Gupta.⁵⁶

3.2. Jamas funkcijas

Vēdas: Jama (Yama) ir vēdiskā dievība, solārās dievības Vivasvat un Saranyu (mākonis) dēls, kas tiek uzskatīts par pirmo cilvēku, Jami (Yami) dvīņubrāli. Par domu par incestu ar māsu brīvprātīgi pameta zemi (upurēja sevi), kļūstot par pirmo mirušo, vēlāk par mirušo zemes karali, nāves dievu. Kopā ar Agni, Varunu un Mitru viņš tika uzskatīts par vienu no 4 pasauli uzturošajiem dieviem. Vēdiskās reliģijas evolūcijas un pārtapšanas rezultātā, Jama saglabāja lomu kā dievība, kas saistīta ar bērņu rituāliem (kremēšana).⁵⁷ Vēdās attēlots kā draudīgs mirušo tiesnesis, taču, kā atzīmē A.Danielu (Danielou) savā grāmatā "Myths and Gods of India", tajā pašā laikā Jama kalpo kā Taisnības (dharma) Valdnieks, līdz ar to arī dēvējams par Dharmaradža. Saistībā ar to, ka Jama, balstoties vēdiskajā literatūrā, ir pirmais cilvēks, viņš tiek saukts arī par senču karali (pitr-rāja), kas valda pār mirušo valstību. Jamam piešķirts arī garu valdnieka nosaukums (preta-rāja).

Jama ir tas, kurš kontrolē (jacchati; no saknes yam). Jama kā cilvēku savaldītājs (yamana). Jama nozīmē arī "dvīņi". Jama ir sods (daṇḍa), mūžīgais likums, uz kura balstās Visums, jo visa pasaule balstās uz Dieva likumu. (Mahābhārata 12.4407). Viņš ir tiesnesis, savaldītājs un mirušo sodītājs. Viņu pašu sauc par Nāvi (Mrtyu) un beigām (Antaka). Viņš ir Laiks (Kāla), Pabeidzējs (Kṛtānta), stieņa nesējs (Daṇḍin vai Daṇḍadhara). Viņš ir cilpas nesējs (Pāśin), senču kungs (Pitrpati), piemiņas rituālu kungs (Śrāddha-deva). Kā dienvidu virziena valdnieks Jama tiek saukts par dienvidu kungu (Dakṣiṇa-pati). Kā augstāk minēts, Jama pilda daudz funkciju. Pastāv ētikas kodekss (Dharma Śāstra), kas nes Yama vārdu. Jamu uzskata par sociālās morāles iemiesojums, kas pārstāvēts kā viens no Saules aspektiem. Tiek uzskatīts, ka pēc tam, kad cilvēka dvēsele iziet no ķermeņa, Jama stāv pie durvīm un pieņem lēmumu, vai mirušā cilvēka dvēsele drīkstēs doties uz debesīm, vai tiks nosūtīta atpakaļ uz zemi, un pēc tam atkal iestrēgs atdzimšanas ciklā.

⁵⁵ A.Danielou, *The myths and Gods of India* (Inner traditions international: Rochester Vermont, 1991), 165-168.

⁵⁶ London Swaminathan, "Why do Hindus Worship God of Death Everyday?", <https://tamilandvedas.com/2013/07/29/why-do-hindus-worship-god-of-death-everyday/> (Skatīts 06.05.2022)

⁵⁷ I. Iu. Kotin, "Jama", (И. Ю. Котин, "ЯМА"), https://bigenc.ru/world_history/text/4926084 (Skatīts 06.05.2022)

Hinduistiem vissvarīgākā lieta, uz ko ikvienam jātiecas, ir pestīšana. Tikai ar pestīšanas sasniegšanu var atbrīvoties no nogurdinošā un nebeidzamā nāves un atdzimšanas cikla. Jama ir tas, kurš izlemj, vai esat pelnījis pestīšanu un tiksiet ārā no nāves/atdzimšanas cikla vai nē. Tātad būtībā Jamam ir uzticēta tiesneša atbildība pār visām aizgājušajām dvēselēm.⁵⁸

Jamas ģimene: lai saprastu mijiedarbību ar citiem rakstos minētajiem personāžiem, dažkārt nozīmīgi izsekot, kur aizved varoņa ģimenes saites. Bez tēva Vivasvat un mates Saranyu Jamam ir dvīņu māsa Jamī, ar kuru viņam ir ļoti cieša saikne, brālis Likumdevējs Manu, kā arī Jama ir saistīts ar dievišķajiem dvīņiem Ašviniem un Shani (Saturns), kuri ir viņa pusbrāļi. Ašvinu mātei Samjñā ir precīza līdzība ar viņa māti Saranyū. Pastāv arī versija, ka, laikā, kad Jamas māti aizvietoja dieve Čhāja, kas Jamu nolādēja, viņš nomira, kļūstot par pirmo mirstīgo.⁵⁹ Jamas sievu vārdi un skaits dažādos tekstos atšķiras. Lielākajā daļā tekstu, piemēram, Mahābhāratā, Višnu Purānā un Višnudharmottarā ir aprakstīts, ka Jama ir precējies ar Dhumornu (dūmi no kremācijas ugunskura).⁶⁰ Citos tekstos, piemēram, Garuda Purānā, Sjamala ir aprakstīta kā viņa sieva. Dažos tekstos Jama ir attēlots ar trim sievām Hema-malu, Sušilu un Vidžaju.⁶¹

UPANIŠADAS: Jama tiek pieminēts tikai dažās no Upaniśadām. Zīmīgākā no tām ir Katha upaniśada, kurā minēts stāsts par zēnu Načiketū un Jamu, kur Jamam ir skolotāja funkcija filozofiskā dialogā ar zēnu par nāvi, atdzimšanu un izbēgšanu no atkārtota iemiesojuma.⁶²

MAHABHARATA: Jama minēts kā tēvs vecākajam brālim no pieciem Pandaviem (Judhištira).⁶³ Bhagavad Gita atrodams teksts:” No debesu Naga čūskām es esmu Ananta; no ūdens dievībām es esmu Varuna. No aizgājušajiem senčiem es esmu Arjama, un starp likumu izplatītājiem es esmu Jama, nāves kungs. (10.nodaļa, 29. pants)

---

⁵⁸ Ankit Sharma, “*Lord Yamraj: God of death*”, Augusts 2016. Gads, <https://www.hindugodganes.com/lord-yamraj-god-of-death> (Skatīts 06.05.2022)

⁵⁹ S.Ankrava, *Indiešu dievi un dieves* (Rīga: Dienas grāmata, 2019), 98-99.

⁶⁰ “*The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa Translated Into English Prose: Drona parva*”, https://books.google.lv/books?id=OrpZAAAAMAAJ&q=yama+Urmila&pg=PA343&redir_esc=y#v=snippet&q=yama%20Urmila&f=false (Skatīts 06.05.2022)

⁶¹ Bibek Debroy, *The History of Puranas* (India: Bharatiya Kala Prakashan, 2005), 383-384.

⁶² Andrejs Zubovs, “*Ведический образ Ямы*”, Marts 2021. Gads, https://abzubov.com/new_course/lecture_102; “*Yama – The god of death*”, <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/>; “*From the Upanishads: Lord Yama Illustrates the Absolute*”, Aprīlis 2020. Gads, <https://www.hinduismtoday.com/magazine/apr-may-jun-2020/from-the-upanishads-lord-yama-illustrates-the-absolute> (Skatīts 08.05.2022)

⁶³ “*Yama – The god of death*”, <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 08.05.2022)

PURĀNAS: Jama Gita ir atrodama Višnu Purānā, Narasimha Purānā un Agni Purānā. Višnu Purānā māceklis Maitreja jautā savam Guru Parašaram, kā izvairīties no nāves Kunga Jamas rokām, un Parašara izskaidro Višnu bhaktas īpašības, kā var izvairīties no šāda likteņa. Agni Purāna stāsta par Jamu un Načiketu (kas ir arī pieminēta Kathopanišadā). Narasimha Purānā nodošanās Kungam Višnu un bhaktas īpašībām veido Jama Gitu.⁶⁴ Austrumāzijas un budistu mitoloģijā Jama (dažreiz pazīstams kā Elles karalis, Karalis Jans (Jam) vai Janluo (Yamla)) ir dharmapala (dusmīgais dievs), kurš tiesā mirušos un vada Narakas (elles, šķīstītavas), kā arī pēcnāves dzīvi. Lai gan budistu Jamas saknes meklējamas vēdās, viņa funkcijas budisma pasaulē var atšķirties no indiešu Jamas funkcijām. Jama ir pazīstams lielākajā daļā valstu, kur tiek praktizēts budisms, ieskaitot Ķīnu, Koreju, Japānu, Taivānu, Vjetnamu, Butānu, Mongoliju, Taizemi, Šrilanku, Kambodžu, Mjanmu un Laosu.⁶⁵ Lai gan budismā Jama zaudē savu soģa lomu, jo budistu mācībās teikts, ka tikai karma noteiks indivīda likteni, kad pienāks nāves laiks. Karmas dēļ nav vajadzīgs pārdabisks taisnīgums, atkārtoti norādot uz Jamas lomas trūkumu. Pēc nāves mirušo dvēselēm Jama atgādina karmas jēdzienu un to, ka dvēseles ir atbildīgas par sodu, ko tās izcietīs. Budistu mācības Jamu saista ar dēmona Maras jēdzienu, kas liek domāt, ka Jama ir apslēpts morālā ļaunuma iemiesojums.⁶⁶

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ “Dievs Jama budismā. Indijas mitoloģijas dievi”, <https://tokitay.ru/lv/bog-yama-v-buddizme-bogi-indiiskoi-mifologii-v-kakih-verovaniyah.html> (Skatīts 08.05.2022)

⁶⁶ H. Rodrigues, “Yama”, Marts 2015. Gads, <http://www.mahavidya.ca/2015/03/10/yama/> (Skatīts 08.05.2022)

3.3. Jama ikonogrāfijā un darbībā

Jama ikonogrāfijā lielākoties attēlots drūms un biedējošs. Viņa ķermenis ir neglīts. Seju klāj tumši zaļa (vai zila) āda. Acis mirdzoši sarkanas. No mutes ārā vīd ilkņi. Elpa ugunīga. Jama ģērbjas asinsarkanās krāsas apģērbā, mati sasieti pakausī un galvā mirdzošs kronis. Viņam rokās ir cilpa mirušo dvēseļu satveršanai un zizlis, kā arī cirvis, zobens un duncis. Viņš jāj melna bifeļa (Ugra) mugurā un dažreiz pats parādās kā bifelis (sk. 1. Att).

1. Jama uz sava vērša. 1800-1805 g. Britu muzejs, 1940,0713,0.229

Grēciniekiem un taisnajiem viņš parādās dažādās formās. Jamam pieder divi četracaini suņi ar platām nāsīm. Par Jamas sūtni tiek uzskatīta vārna.⁶⁷ Kad dvēsele atstāj ķermeni, Jamas sūtni vada to caur neauglīgu rajonu bez ēnas vai ūdens, līdz tā sasniedz Jamas pasauli Jamaloku.⁶⁸ Tur mirušie dodas vieni bez draugiem vai ģimenes. Viņus pavada viņu dzīves laikā paveiktie darbi. Pēc tam, kad lietvedis Citragupta ir izlasījis pārskatu par mirušā rīcību dzīves laikā, kas glabāta grāmatā (Agra samdhānī), dvēsele tiek nogādāta, lai saņemtu savu tiesu Jamas troņa priekšā. Jama, kas ir žēlīgs taisnajiem, kļūst bargs pret ļaundariem. Grēciniekiem, ieejot no dienvidu vārtiem, ir jāiziet cauri karstuma vārtiem un jāšķērso vētrainu un verdošu upi (Vaitaraṇī), piepildītu ar asinīm, matiem un kauliem, kā arī pilnu ar baismīgiem radījumiem. (Vijayānanda Tripāthī, “Devatā tattva.”).⁶⁹ Tiesas zālē (kalchi) Jama sēž savā tronī (vicharabhu) un spriež tiesu par atlīdzību vai

⁶⁷ Britannica, The Editors of Encyclopaedia, “Yama”, <https://www.britannica.com/topic/Yama-Hindu-god> (Skatīts 10.05.2022)

⁶⁸ Nikesh, “6 Most Important Vedic Gods According to Rig Veda”, Septembris 2020. Gads, <https://vedicfeed.com/vedic-gods-according-to-rig-veda/> (Skatīts 10.05.2022)

⁶⁹ A.Danielou, *The myths and Gods of India* (Inner traditions international: Rochester Vermont, 1991), 165-168.

sođu visiemi mirušajiem, un nosūta viņus uz atbilstošām dzīvesvietām, ko tie nopelnījuši dzīves laikā. Viņa sūtņi nāves vēstneši Yamadutas, palīdz savākt un atnest viņam grēcīgas dvēseles, kas atstājušas savu ķermeni uz Jamas pilsētu Samjamini, kas atrodas zem zemes. Detalizēti apraksti par nolaišanos ellē ir sniegti Purānās. Grēcīgajiem viņš izskatās šausmīgs: ar acīm kā dziļas akas zem bargi sarauktas pieres. Viņam ir ārkārtīgi garas ekstremitātes un viņš ruc kā iznīcinošs okeāns. Viņa kronis ir kā liesmas, un viņa zobi ir gari. Viņš jā ar spēcīgu, melnu bifeli. Viņam pieder liela vāle, cilpa dvēseļu tveršanai, kā arī cirvis, zobens un nazis.⁷⁰

Jama tiek uzskatīts arī par grieķu dieva, mirušo valstības valdnieka Aīda un romiešu pazemes dieva Plutona ekvivalentu hinduismā.⁷¹ Jama kā nāves pavēlnieks ir pārgājies budistu, persiešu, ķīniešu, korejiešu, japāņu un indonēziešu mitoloģijās. Jama ir sastopams katrā valstī, dažādos nosaukumos un funkcijās, kur tiek praktizēts budisms un hinduistu uzskati. Vēdās ir nodaļa ar nosaukumu Yama-Yami Sambad, Jama un Jami dialogi. Saskaņā ar Nepālas leģendu, mīlestība starp Jamu un Jami ir mūžīga. Katru gadu Nepālā cilvēki svin piecu dienu festivālu Yamapanchak, kas iekrīt novembrī.⁷²

Svētki par Godu Jamam: Bhai Dooj or Yama Dwitiya - šis festivāls tiek svinēts Diwali piektajā dienā un ir mīlestības un uzticības simbols starp māsām un brāļiem. Saskaņā ar leģendām, Kungs Jama apciemoja savu māsu Jami (jeb Jamunu) šajā dienā, kas ir Shukla Paksha Dwitiya diena, kur viņa sagaidīja viņu savās mājās, uzlika viņam ap kaklu vītņi un uzlika Tilaku uz pieres. Pēctam viņa piedāvāja viņam dažādus saldumus, kas pagatavoti par godu, kamēr viņš svētīja viņu ar veselību, bagātību un ilgu mūžu. Šī diena tiek saukta par Yama Dwitiya un tiek svinēta visā valstī.⁷³ Šī ir vienīgā diena gadā, kad tiek pielūgts Jama, nāves dievs. Jama netiek pielūgts pa dienu, bet gan naktī, par godu viņam tiek iedegta lampiņa. Svētajos rakstos ir teikts, ka ģimenēs, kur šajā Jamam veltītajā laikā tiek ziedota lampa, priekšlaicīgas nāves nav.⁷⁴

Svētvietas, kas saistītas ar Jamu: Svētajā Arunachala kalnā Thiruvannamalai Tamil Nadu astoņi lingami, kas atrodas astoņos virzienos, no kuriem Yama Lingam ir vērsts uz dienvidiem, un

---

⁷⁰ S.Knapp, *Hyndu Gods & Goddesses* (Mumbai: Jaico publishing house, 2014), 214-215.

⁷¹ TV, "Yama – God Of Pluto And The Underworld", Maijs 2021. Gads, <https://www.mythoworld.com/yama-god-of-pluto-and-the-underworld/> (Skatīts 10.05.2022)

⁷² Vinaya Ghimire, "Yama: God of Death", Jūlijs 2013. Gads, <https://discover.hubpages.com/religion-philosophy/yama-the-lord-of-death> (Skatīts 10.05.2022)

⁷³ "Yama – The god of death", <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 10.05.2022)

⁷⁴ News Desk, "Know on which day Lord Yamraj is worshipped", Novembris 2020. Gads, <https://english.newstracklive.com/news/know-on-which-day-yamraj-is-worshipped-sc93-nu915-ta294-1127356-1.html> (Skatīts 10.05.2022)

tika teikts, ka to ir uzstādījis pats Jama.⁷⁵ Jamam veltīti arī tempļi.⁷⁶ Lai iegūtu Jamas labvēlību, jāskandē viņam veltītās mantras, piesaucot Kunga Jamas svētību, lai izvairītos no elles, novērstu negadījumus un priekšlaicīgu nāvi, iegūtu ilgmūžību un labu veselību. Viena no Jamam veltītām mantrām: “Om Kala Roopaaya Vidmahe”.⁷⁷ To skandē, pagriežoties uz dienvidiem, jo Jama atbild par dienvidiem.⁷⁸ Vai “Om Shri Yama Dharma Maharajave Namaha”.⁷⁹

---

⁷⁵ “Yama – The god of death”, <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 10.05.2022)

⁷⁶ Brunda Nagaraj, “One and only temple of Yamadharmaraj - Dharmeshvar Mahadev Temple”, Aprīlis 2018. Gads, <https://www.nativeplanet.com/travel-guide/one-only-temple-yamadharmaraj-dharmeshvar-mahadev-temple-002086.html> (Skatīts 10.05.2022)

⁷⁷ “Yama – The god of death”, <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 10.05.2022)

⁷⁸ London Swaminathan, “Why do Hindus Worship God of Death Everyday?”, <https://tamilandvedas.com/2013/07/29/why-do-hindus-worship-god-of-death-everyday/> (Skatīts 10.05.2022)

⁷⁹ Naveen Sanagala, “Lord Yama|Yamadharma Raja (Yamraj)|God of death”, <https://hindupad.com/yamraj> (Skatīts 10.05.2022)

4. JUMJA UN JAMAS SALĪDZINĀJUMS

Veicot vēdiskās dievības Jamas un latviešu mitoloģiskās dievības Jumja salīdzināšanu, neskatoties uz daudzajiem pētījumiem par Jumi, paliek iespaids, ka izziņas materiālos ir kāds neaizpildīts tukšums, kas liedz pilnībā veikt šo abu dievību salīdzināšanu. Sekojot izvirzītajai tēzei, ka Jama ir Jumja prototips un, balstoties uz pētījumiem, tika veikts lingvistiskais šo abu vārdu salīdzinājums un arhetipiskā pamatojuma izpēte.

4.1. Saskarsmes punkti

Salīdzinošajā indoeiropiešu valodu pētniecībā pastāv divas galvenās pieejas vārda “Jumis” etimoloģijas interpretācijā. Pirmā no teorijām saista vārdu “Jumis” ar indoeiropiešu saknēm *iem-, *yomo-s, *yomio-s ar nozīmi “dvīnis”, “pāris” un tādas pašas nozīmes senindiešu yama-h. Otrā virziena sekotāji skaidro vārda “Jumis” izcelsmi ar no indoeiropiešu *îeu- ar nozīmi “savienojums”, “saistīt” un tālāko saikni ar senindiešu yavati, yuti-h ar nozīmi “piesien”, “saistījums”.⁸⁰ Pastāv pamatots uzskats, ka dabā Jumis vispirms nozīmējis divkāršu vārpu (dvīņu vārpu), dubultaugli, kopā saaugušiem augļiem, riekstiem, āboliem. Jumi uzskata par mītisku būtni, saistītu ar zemkopības cikliem un salīdzina ar senindiešu vārdu Yama (dvīnis).⁸¹

Savukārt protoindoeiropiešu sakne *yem- “dvīnis” ir pamatā indoirāņiem kopīgā dieva (vēdu Yama, Avestas Yima) vārdam. Yama: yomo-s, yomio-s’, kas nozīmē saaugt, kā arī dvīnis. Sanskritā Yama nozīmē sapāroties, dvīņi.⁸² Yamia nozīme-saaugt pārī. Yamā- vīriešu dzimtes dvīnis, kā arī ar nozīmi- savienots.⁸³ Sanskritā vārdu Yama saista arī ar ierobežojumiem.⁸⁴ Vārdam Jama viena no nozīmēm – ierobežotājs.⁸⁵ Līdz ar to Jumis uzskatāms kā mantots vārds, kā sinonīms yamā, “dvīnis”, yūnam “saite”. Pamatā ide. *Šeu- : *ŠE- “siet” ar m saknes paplašinājumā, no kā

⁸⁰ “Apjumības. Miķeļi”, Septembris 2022. Gads, <https://timenote.info/lv/events/ApJumibas-Mikeli> (Skatīts 14.05.2022) ; V. Rusiņš, “Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos” (Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007), 96.

⁸¹ V. V. Ivanov, “Trudi po etimologii indoevropeiskih i drevneperedheaziatskih jazikov” (Moskva: Znak 2008), 388. (В. В. Иванов, “Труды по этимологии индоевропейских и древнепереднеазиатских языков” (Москва: Знак 2008), 388. ; V. Rusiņš, “Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos” (Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007), 66.

⁸² “Yama”, <https://www.learnsanskrit.cc/translate?search=yama&dir=se> (Skatīts 14.05.2022)

⁸³ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 17.

⁸⁴ “Yama, Yāma, Yāmā: 55 definitions”, <https://www.wisdomlib.org/definition/yama#dharmashastra> (Skatīts 14.05.2022.)

⁸⁵ A. Danielou, *The myths and Gods of India* (Inner traditions international: Rochester Vermont, 1991), 165-168.

arī jūmt. Tātad Jumis sākotnēji “sasietais”- “saistītais”, kas atbilst arī Jamas vārda nozīmei. Latviešu vārda Jumis salīdzinājums ar Jamu apstiprina to, kas varēja izveidoties starp indoirāņu Yama- un sakni yam-, jo Jumis apzīmē divus augļus, kas turās kopā viens ar otru. Tieši latviešu valodā atklājas sakarība starp nozīmi “dvīņi” un sakni “turēt”. Secinājums- vārds Jumis atbilst indoirāņu grupas līdzīgiem vārdiem un tam ir sakars ar indoeiropiešu pirmvalodu.⁸⁶

Pēc arhetipiskā tēzes pamatojuma, kas atsaucas uz arhaisko dvīņu kultu, vidējā dzelzs laikmetā (V-VIII gadsimtā) vērojama auglības tēmas parādīšanās, ko ornamentos simbolizē dubultelementi, kas veido pāri. Dualitāte ir cieši saistīta ar latviešu tautas folklorā minēto Jumi, kas ir personificēta dievība, lai gan joprojām pastāv reliģiskie priekšstati par nepersonisku un/vai neantropomorfu Jumi ar daudzslāņainu simboliku, kurā ir nodalāmi šādi aspekti: pastiprināta, dubulta auglība un ar to saistītie dvīņi.⁸⁷ Tiek norādīts uz Jumja htonisko dabu.⁸⁸ Par to liecina arī tautasdziesmas, kur Jumis guļ zem pelēka akmentiņa (28543) un zem velēnas (28544). Kā zināms, arī Jama ir htoniskā dievība.⁸⁹ Jama - pazemes valdnieks, nāves dievība.⁹⁰ Šeit aplūkotā “dvīņu” problemātika indoeiropiešu mitoloģiskajos priekšstatos zinātniskajā literatūrā ir cieši saistīta arī ar latviešu mitoloģijas pētniecības jautājumu par Jumja mitoloģisko ģenēzi un semantisko interpretāciju. Pētnieki ir atzīmējuši kādu nepersonificētu spēku, kā priekšpakāpi personificētam Jumim.⁹¹ Kā kopsaucēju starp abām dievībām kalpo tas, ka abi, gan Jumis, gan Jama atbild par dzīvības- nāves- atdzimšanas tēmu, tikai katrs savā kontekstā.

4.2. Galvenās atšķirības

Vairums pētnieku ir vienisprātis, ka lingvistiski vārds Jama un Jumis nāk no vienas protoindoeiropiešu valodas saknes. Latviešu reliģijas pētnieks H. Biezais ir viens no retajiem pētniekiem, kas norāda, ka etimoloģiskā saikne starp Jumja vārdu un senindiešu valodu tomēr nav skaidra.⁹²

⁸⁶ “Jumis”, <https://web.archive.org/web/20121018044611/http://www.liis.lv/folklor/mitol/origin/Jumis.htm> (Skatīts 18.05.2022); L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 13-21.

⁸⁷ V. Rūsiņš, “*Arheoloģijas dati Jumja attīstības izpētē latviešu mītiskajos priekšstatos*” (Zinātnisko rakstu krājums, Latvijas kultūras akadēmija, 2006), 67-68.

⁸⁸ J.Kursīte, *Latviešu dievības un gari* (Rīga: Rundas, 2020), 100.

⁸⁹ “*Htonisks*”, <https://tezaurs.lv/htonisks> (Skatīts 14.05.2022.)

⁹⁰ I. Iu. Kotin, “Jama”, (И. Ю. Котин, “ЯМА”), https://bigenc.ru/world_history/text/4926084 (Skatīts 14.05.2022)

⁹¹ ⁹¹ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 98-101.

⁹² L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 68.

Veicot arhetipisko salīdzinājumu starp dievībām Jamu un Jumi, jāņem talkā “Dvīņa” motīvs indoeiropiešu kosmogoniskajos mītos, kas apstiprina dualitātes nozīmīgo lomu indoeiropiešu ideoloģijas pamatstruktūru veidošanā.⁹³ Sākotnēji vairāki pētnieki, pievēršot uzmanību indoeiropiešu kosmogoniskajiem un demiurģiskajiem mītiem, ir konstatējuši, ka tajos termins “dvīnis” parādās saistībā ar mītiskajiem cilvēces aizsācējiem un pirmbūtnēm.⁹⁴ Šajos mītos, lai kaut ko radītu, ir nepieciešams kāds, kurš rada, un kāds, kuru radīšanas vārdā upurē. Protoindoeiropiešu sakne *yem – “dvīnis” ir pamatā indoirāņiem kopīgā dieva (vēdu Yama, Avestas Yima) vārdam. Šis dievs (sākotnēji – pirmais cilvēks) kļūst par cilvēces aizsācēju. No šīs pašas saknes cēlies vārds, kas nozīmē “dvīnis” vai apzīmē kaut ko dubultu.⁹⁵ Folkloras pētniece E. Kokare piebilst, ka “Jumis” un “dvīnis” latviešu tautas izpratnē ir dažādi jēdzieni; par to liecina gan tas, ka divus vienlaikus piedzimušus jērus sauc par dvīņiem, nevis par Jumi, gan arī tautas ticējumi⁹⁶, piemēram: “Ja Jumi ēd, tad dvīņi dzimst.” (LTT, 12029). Dvīņu piedzimšana, kas var tikt skaidrota kā Jumja (divu vārpu uz viena salma, divu kopā saaugušu augu vai augļu) simbolizētās divkāršās auglības projekcija cilvēka vai dzīvnieku fizioloģijas sfērā, ir tikai viens no aspektiem, kā reliģiskajos priekšstatos par Jumi izpaužas dualitātes princips. Jumis reliģiskajos priekšstatos saistīts ar dabas cikliskumu – veģetatīvo un zemkopja darbības periodu ritmu, kas acīmredzot ir pamatā folkloras tekstos, tas ir ir auglības personificējums, kam ir nozīme dažādās ražas novākšanas talkās saistībā ar darba beigšanas ieražām, kurās meklē Jumi, pārved mājās un uzglabā līdz sējai vai nākamajai ražai.⁹⁷ Teoloģiski noteiktu pozīciju ilustrē V. Maldonis, apgalvodams, ka Jumis iekļaujams to būtņu skaitā, kas gādā par mājas labklājību, tas tiek dēvēts arī par auglības garu. Ar Jumja kultu saistāms animisms.⁹⁸ Animisma konteksts ir horizontāls, tas skar pa-sauli, to, kas zem saules. Animismam nav raksturīga izteikta ētika un domas par pēcnāves eksistenci, šo eksistenci nenosaka kādas striktas morāles normu ievērošana, tādēļ, atšķirībā no Jamas, Jumja tēls nav saistīts ar tiesneša lomu. Savukārt indiešu reliģiozitāte ir vertikāla, šeit skaidri darbojas ētiskie pamatprincipi.⁹⁹

---

⁹³ V. Rusiņš, “Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos” (Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007), 92.

⁹⁴ Ibid., 89.

⁹⁵ Ibid., 89.

⁹⁶ Ibid., 96.

⁹⁷ L. Neulande, *Jumis senlatviešu reliģijā* (Rīga: Minerva, 2001), 73.

⁹⁸ Ibid., 130.

⁹⁹ Unas Aleksandras Onzules e-pasta sarakste ar Elizabeti Taivāni. 21. Maijs, 2022. Gads.

Folkloras materiāls veidojies cauri gadsimtiem kristiānisma apstākļos un tajā saskatāma tā ietekme.¹⁰⁰ Adamovičs savukārt atzīst, ka Jumja spēks ir dabas spēks, kas rada un nosaka auglību, tas ir zemes spēks radīt augļus - pirmās kategorijas dzīvības spēks un svētības spēks. Adamovičs šo spēku apzīmējis kā primitīvo maģisko dinamismu. Jansons šo spēku nosauc par veģetācijas daimonu (auglības garu). Linda Dumpe pievienojas Jansonam par auglības garu, bet lieto arī nosaukumu labības gars. Visi pētnieki bez izņēmuma atzinuši, ka pirms Jumja personifikācijas pastāvējis kāds nepersonīga spēks kā priekšpakāpe personificētam Jumim. Tomēr līdz galam šis jautājums nav atrisināms.¹⁰¹

Nevar apgalvot, ka individuālais latviešu Jumis kaut kādā ziņā ir identisks ar individuālo indiešu Jamu - šādu secinājumu izvirza Kasparsons.¹⁰² Tipoloģiski Jumis pieder pie tās pašas zemkopju tautu dievību grupas kā Dēmetra, Cerera, Ozīriss.¹⁰³ Jumis kā dievība tiek godināts kopā ar Pērkonu kā lauku auglības devēju, kurš, veidojoties par mitoloģisku būtni, sākotnēji pats reprezentē androginitāti – pāri “vīrišķais-sievišķais”, kas ir universāls auglības un radītspējas simbols.¹⁰⁴ Latviešu reliģiskajos priekšstatos ne dvīņu kults, nedz skaidri nosakāmas tā sastāvdaļas nav konstatējami. Ir priekšstati par dvīņiem, to piedzimšanu saistībā ar dabas auglību, dubultaugli-Jumi, tomēr šo priekšstatu sfēra nesniedzas tālāk par maģiju vai ticējumiem, kur dvīņu dzimšana tiek skaidrota ar Jumja apēšanu. Jumis pats nav dvīnis.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ Ibid., 145.

¹⁰¹ Ibid., 97-98.

¹⁰² Ibid., 101.

¹⁰³ Ibid., 146.

¹⁰⁴ V. Rusiņš, “*Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos*” (Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007), 96.

¹⁰⁵ Ibid., 110.

NOSLĒGUMS

Veicot kopsavilkumu var secināt, ka izvirzītā tēze – indiešu vēdiskā dievība Jama ir latviešu mitoloģiskās dievības Jumja prototips, lielā mērā apstiprinās. Tam par pamatojumu kalpo tas, ka lingvistiski vārds Jama un Jumis nāk no vienas protoindoeiropiešu valodas saknes, kas atbilst izvirzītajam lingvistiskajam tēzes pamatojumam, ka Jumja vārda fonētiskās attīstības cilme sakņojas indoeiropiešu pirmvalodas laikmetā un etimoloģiski Jumis ir mantots vārds, kas cēlies no vārda *yamá*, kas savukārt norāda uz vārda nozīmi “dvīnis”. Arhetipiskais pamatojums: sasaistītie - Yama un Yami (Yamas dvīņu māsa) un Jumis, kā simbols ir divas vārpas uz viena salma.

Pievienojoties V.Rusiņam, var secināt, ka, ja nepersonificētā Jumja simbolika ir cieši saistīta ar dualitāti (dvīņiem), tad Jumja kā mitoloģiska tēla – personificētas, antropomorfas dievības – iezīme ir tāda, ka viņa atribūtikā vairs neparādās dvīņu princips, bet pāra idejas atainojumu var redzēt vienīgi folkloras tekstos par Jumi un viņa sievu Jumalu. Tas liecina, ka Jumja mitoloģiskās veidošanās fāze, kurā norit personifikācija un antropomorfizācija, attiecas uz vēlāku periodu nekā priekšstati par druvu auglības kultu rituālu objektu – Jumi. To ir minējuši vairāki autori. Balstoties uz J. Endzelīna un E. Kokares teikto par Jumi, mēs Latvijas materiālā nevaram runāt par dvīņiem mītiskajos priekšstatos. Latviešu reliģiskajos priekšstatos dvīņu kults nav konstatējams. Par dvīņiem tiek runāts tikai saistībā ar dabas auglību, dubultaugli - Jumi. Personificētais Jumis atšķirībā no Jamas nav dvīnis. Lai gan Jumis, gan Jama pieder pie htoniskajām dievībām, tipoloģiski Jumis pieder pie tās pašas zemkopju tautu dievību grupas kā Dēmetra, Cerera, Ozīriss, kamēr Jama saistīts ar Aīdu, Plutonu. Interesants likās fakts, ka Ozīriss ir kā Jumi un Jamu vienojošs posms, jo pilda gan pazemes dievību/mirušo valstības, gan auglības dievību funkcijas.

Apskatot senlatviešu dievības Jumja nozīmi mūsdienās, secināms, ka zināmā mērā tā ir devalvēta, salīdzinot ar senajiem laikiem. Pārsvārā Jumja simbolika tiek izmantota ar folkloru saistītos saietos kā rotājošs elements, pat tetovējumos. Jumja vārds tiek pausts tautasdziesmās, teikās, ticējumos, tautiskos pasākumos vai izglītības materiālos par folkloru skolās. Savukārt Jamas kults Indijā vairāk vai mazāk ir saglabāts, pastāvot hinduismam kā reliģijai. Par to liecina templi, kas veltīti šai dievībai. Atšķirībā no Jumja, Jamas attīstība nekad nav tikusi pārtraukta.

Veicot pētījumu, palika iespaids, ka trūkst materiāla saistībā ar Jumi. Domājams, ka Jumis ir krietni daudzslāņaināka būtne, diemžēl gadsimtu gaitā, saistībā ar Jumja evolūcijas

pārtrūkšanu, to ir sarežģīti pierādīt. Paliek cerība uz jaunatklājumiem un sadarbību dažādu vēsturi pētošo nozaru starpā.

Bibliogrāfija

Avoti:

1. “Jumis”,
<https://web.archive.org/web/20121018044611/http://www.liis.lv/folklor/mitol/origin/Jumis.htm> (Skatīts 23.04.2022)
2. “Jumis”, <http://epupa.valoda.lv/Jumis/> (Skatīts 24.04.2022)
3. “Apjumības. Miķeļi”, Septembris 2022. Gads, <https://timenote.info/lv/events/ApJumibas-Mikeli> (Skatīts 26.04.2022)
4. “Jumis”, <http://valoda.ailab.lv/kultura/kultura/orn12.htm> (Skatīts 03.05.2022)
5. И. Ю. Котин, “*ЯМА*”, https://bigenc.ru/world_history/text/4926084 (Skatīts 06.05.2022)
6. Vinaya Ghimire, “Yama: God of Death”, Jūlijs 2013. Gads,
<https://discover.hubpages.com/religion-philosophy/yama-the-lord-of-death> (Skatīts 10.05.2022)
7. Nikesh, “6 Most Important Vedic Gods According to Rig Veda”, Septembris 2020. Gads,
<https://vedicfeed.com/vedic-gods-according-to-rig-veda/> (Skatīts 10.05.2022)
8. “Yama – The god of death”, <https://www.hinduscriptures.com/travel/temples/lord-yama-temple/37867/> ; <https://www.hinduscriptures.com/gods/devta/yama-god-death/1364/> (Skatīts 05.05.2022)
9. “Kala”, Augusts 2017. Gads, <https://www.yogapedia.com/definition/5575/kala> (Skatīts 05.05.2022)
10. “Lord Yamaraja”, <https://pujayagna.com/blogs/hindu-gods-goddesses/lord-yamaraja> (Skatīts 05.05.2022)
11. “Yama”, <https://www.learnsanskrit.cc/translate?search=yama&dir=se> (Skatīts 05.05.2022)
12. “Yama, Yāma, Yāmā: 55 definitions”,
<https://www.wisdomlib.org/definition/yama#dharmashastra> (Skatīts 05.05.2022)
13. “The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa Translated Into English Prose: Drona parva”,
https://books.google.lv/books?id=OrpZAAAAMAAJ&q=yama+Urmila&pg=PA343&redir_esc=y#v=snippet&q=yama%20Urmila&f=false (Skatīts 06.05.2022)
14. Britannica, The Editors of Encyclopaedia, “Rigveda”,
<https://www.britannica.com/topic/Rigveda>. (Skatīts 22.

15. “Vēdas” <https://vesture.eu/V%C4%93das> (Skatīts 22.04.2022)
16. Baiba Krogzeme-Mosgorda, “Latviešu tautasdziesmas”, Aprīlis 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/52758-latvie%C5%A1u-tautasdziesmas> (Skatīts 23.04.2022)
17. “Htonisks”, <https://tezaurs.lv/htonisks> (Skatīts 14.05.2022.)
18. Ansis Ataols Bērziņš, “Apjumības”, <http://folkloru.lt/skola/apjumibas.shtml> (Skatīts 30.04.2022)
19. Aigars Kalniņš, “Indoeiropiešu pirmvaloda”, Aprīlis 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/123067> (Skatīts 16.04.2022)
20. “Yama”, <https://sanskritdictionary.com/?iencoding=iast&q=yama&lang=sans&action=Search> (Skatīts 14.04.2022)
21. Latviešu valodas aģentūra, “Latviešu valodas saknes”, <https://valoda.lv/valsts-valoda/vesture/123067> (Skatīts 16.04.2022)
22. “The Indo-European Family”, <https://www.uottawa.ca/clmc/indo-european-family#:~:text=It%20turns%20out%20that%20Sanskrit,to%20the%20Indo%2DEuropean%20family.> (Skatīts 16.04.2022)
23. Andrejs Zubovs, “Ведический образ Ямы”, Marts 2021. Gads, https://abzubov.com/new_course/lecture_102 (Skatīts 13.04.2022)
24. Brunda Nagaraj, “One and only temple of Yamadharmaraj - Dharmeshvar Mahadev Temple”, Aprīlis 2018. Gads, <https://www.nativeplanet.com/travel-guide/one-only-temple-yamadharmaraj-dharmeshvar-mahadev-temple-002086.html> (Skatīts 10.05.2022)
25. Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "Yama", <https://www.britannica.com/topic/Yama-Hindu-god> (Skatīts 10.05.2022)
26. “Comparative Mythology”, <https://cosmolearning.org/topics/comparative-mythology/> (Skatīts 13.04.2022)
27. Lauris Veips, “From the language of serfs to official EU communication - the journey of Latvian”, Maijs 2017. Gads, <https://eng.lsm.lv/article/features/features/from-the-language-of-serfs-to-official-eu-communication-the-journey-of-latvian.a236321/> (Skatīts 16.04.2022)
28. Toms Ķencis, “Mitoloģija”, Marts 2022. Gads, <https://enciklopedija.lv/skirklis/124348> (Skatīts 16.04.2022)

29. "Dievs Jama budismā. Indijas mitoloģijas dievi", <https://tokitay.ru/lv/bog-yama-v-buddizme-bogi-indiiskoi-mifologii-v-kakih-verovaniyah.html> (Skatīts 08.05.2022)
30. News Desk, "Know on which day Lord Yamraj is worshipped", Novembris 2020. Gads, <https://english.newstracklive.com/news/know-on-which-day-yamraj-is-worshipped-sc93-nu915-ta294-1127356-1.html> (Skatīts 10.05.2022)
31. H. Rodrigues, "Yama", Marts 2015. Gads, <http://www.mahavidya.ca/2015/03/10/yama/> (Skatīts 08.05.2022)
32. TV, "Yama – God Of Pluto And The Underworld", Maijs 2021. Gads, <https://www.mythoworld.com/yama-god-of-pluto-and-the-underworld/> (Skatīts 10.05.2022)
33. H. Rodrigues, "The rg veda", Jūnijs 2010. Gads, <http://www.mahavidya.ca/2010/06/07/the-rg-veda/> (Skatīts 20.04.2022)
34. "Saskaņā ar senām latviešu tradīcijām 29.septembrī tiek svinēta Miķeļdiena", https://radio1.lv/lv/Sabiedribas-zinas/1/21813/Saskana-ar-senam-latviesu-tradicijam-29_septembri-tiek-svineta-Mikeldiena (Skatīts 30.04.2022)
35. London Swaminathan, "Why do Hindus Worship God of Death Everyday?", <https://tamilandvedas.com/2013/07/29/why-do-hindus-worship-god-of-death-everyday/> (Skatīts 06.05.2022)
36. Ivars Līdaka, "Indoeiropiešu pirmdzimtenes Eirāzijas teritorijā lokalizācijas Tuvajos Austrumos arheoloģiskais pamatojums. Staņislavs Grigorjevs", 4. Marts, <https://tencinuserunas.wordpress.com/2012/03/04/indoeiropiesu-pirmdzimtenes-eirazijas-teritorija-lokalizācijas-tuvajos-austrumos-arheologiskais-pamatojums-stanislavs-grigorjevs/> (Skatīts 20.04.2022)
37. "Latviešu mitoloģijas dievības", <https://zoro.lv/latviesu-mitologijas-dievibas.html> (Skatīts 05.05.2022)
38. Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "Demeter summary", <https://www.britannica.com/summary/Demeter> (Skatīts 30.04.2022)
39. Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "Ceres", <https://www.britannica.com/topic/Ceres-Roman-goddess> (Skatīts 30.04.2022)
40. Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "Osiris", <https://www.britannica.com/topic/Osiris-Egyptian-god> (Skatīts 30.04.2022)
41. Rita Grīnvalde, "Latviešu folklorā", <https://enciklopedija.lv/skirklis/29520-latvie%C5%A1u-folklorā> (Skatīts 23.04.2022)

42. "Upaniṣadas", <https://vesture.eu/Upani%C5%A1adas> (Skatīts 22.04.2022)
43. Subhamoy Das, "Kas ir Puranas?", <https://lv.eferrit.com/kas-ir-puranas/> (Skatīts 23.04.2022)
44. "Mahābhārata", <https://lv.alegsaonline.com/art/60698> (Skatīts 23.04.2022)
45. "From the Upanishads: Lord Yama Illustrates the Absolute", Aprīlis 2020. Gads, <https://www.hinduismtoday.com/magazine/apr-may-jun-2020/from-the-upanishads-lord-yama-illustrates-the-absolute> (Skatīts 08.05.2022)
46. Ankit Sharma, "Lord Yamraj: God of death", Augusts 2016. Gads, <https://www.hindugodganes.com/lord-yamraj-god-of-death> (Skatīts 06.05.2022)
47. Naveen Sanagala, "Lord Yama|Yamadharma Raja (Yamraj)|God of death", <https://hindupad.com/yamraj> (Skatīts 10.05.2022)

Grāmatas:

1. Иванов, В. В. *Труды по этимологии индоевропейских и древнепереднеазиатских языков*. Москва: Знак, 2008.
2. Kursīte, Janīna. *Latviešu dievības un gari*. Rīga: Rundas, 2020.
3. Neulande, Liene. *Jumis senlatviešu reliģijā*. Rīga: Minerva, 2001.
4. Šmits, Pēteris. *Latviešu mitoloģija*. Rīga, 2019.
5. Siliņš, Jānis. *Latviešu tautas pasaules uzskats: pagātne un tagadne*. Rīga: Inteliģence, 2020.
6. Ankrava, Sigma. *Indiešu dievi un dieves*. Rīga: Dienas grāmata, 2019.
7. Danielou, Alain. *The myths and Gods of India*. Inner traditions international: Rochester Vermont, 1991.
8. Knapp, Stephen. *Hyndu Gods & Goddesses*. Mumbai: Jaico publishing house, 2014.
9. Balode, Antra. *Projektu vadīšanas pamati*. Jelgava: LLU, 2009.

Disertācijas:

1. Rūsiņš, Valdis. "Arheoloģijas dati Jumja attīstības izpētē latviešu mītiskajos priekšstatos". Promocijas darbs, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultāte, 2007.
2. Rūsiņš, Valdis. "Dualitāte seno latviešu reliģiskajos priekšstatos". Zinātnisko rakstu krājums, Latvijas kultūras akadēmija, 2006.

Intervijas (e-pasts) :

1. Unas Aleksandras Onzules e-pasta sarakste ar Elizabeti Taivāni. 21. Maijs, 2022. Gads.